

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI

TÜRKİYE'DE SİYASİ COĞRAFYA ALANINDAKİ LİSANSÜSTÜ
TEZLERİN İÇERİK ANALİZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AYFER TEREKEME UZUN

BALIKESİR, 2024

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI

TÜRKİYE'DE SİYASİ COĞRAFYA ALANINDAKİ LİSANSÜSTÜ
TEZLERİN İÇERİK ANALİZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AYFER TEREKEME UZUN

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. ABDULLAH KÖSE

BALIKESİR, 2024

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI

TEZ ONAY SAYFASI

Enstitümüzün Coğrafya Anabilim Dalı'nda 201612515019 numaralı Ayfer TEREKEME UZUN'un hazırladığı "Türkiye'de Siyasi Coğrafya Alanındaki Lisansüstü Tezlerin İçerik Analizi" konulu YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 20/12/2024 tarihinde yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezin onayına OY BİRLİĞİ/OY ÇOKLUĞU ile karar verilmiştir.

Üye (Başkan/Danışman): Prof. Dr. Abdullah KÖSE

İmza

Üye: Prof. Dr. Alpaslan ALİAĞAOĞLU

İmza

Üye: Doç. Dr. Ferhat ARSLAN

İmza

Enstitü Onayı

ETİK BEYAN

Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

16/10/2024

Ayfer TEREKEME UZUN

ÖNSÖZ

Siyasi coğrafya konusu, araştırma alanı olarak Türkiye’de ele alınması gereken elzem konular arasındadır denilebilir. Türkiye’nin coğrafi konumu, tarihi geçmişi, kültürel özellikleri, sınır komşuları, bağlarının bulunduğu Balkanlar, Ortadoğu ve Orta Asya ile ilişkileri gibi birçok özellik ülkenin siyasi coğrafya anlamında ele alınması gereken birçok konunun varlığına işaret etmektedir.

Araştırma süreci boyunca desteğini gördüğüm, bilgi ve deneyimleriyle yol gösteren danışman hocam Prof. Dr. Abdullah KÖSE’ye, tez savunma jürisinde yer alan hocalarıma, yardımseverliği hususunda Doç. Dr. Alper UZUN’a ve varlığıyla destek veren can oğlum Kuzey’e teşekkür ederim.

BALIKESİR, 2024

AYFER TEREKEME UZUN

ÖZET

TÜRKİYE’DE SİYASİ COĞRAFYA ALANINDAKİ LİSANSÜSTÜ TEZLERİN İÇERİK ANALİZİ

TEREKEME UZUN, Ayfer

Yüksek Lisans, Coğrafya Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Abdullah KÖSE

2024, 57 Sayfa

Bu araştırmanın konusu, Türkiye’de lisansüstü tezlerdeki siyasi coğrafya çalışmalarını incelemektedir. Araştırma, Türkiye’deki siyasi coğrafya konusundaki çalışmalardaki nicel eksiklikleri ve nitel varlıkları ortaya koyarak, yeni araştırmacılara rehberlik etmeyi amaçlamaktadır. Bu yöndeki bir araştırma, siyasi coğrafya konusuyla ilgili gelişmeleri, değişiklikleri, eğilimleri ve yenilikleri ortaya koymasından önemlidir.

Araştırma, Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi veri tabanında yapılan taramalar sonucunda ulaşılan 50 tezin içerik analizi yöntemiyle incelenmesi üzerine kurulmuştur. Bu analiz yöntemi, konuya dair daha net sonuçlar elde etmek için tercih edilmiştir. Araştırma için geliştirilen analiz kategorileri arasında tezin türü, anabilim dalı, konusu, yılı, üniversite ve enstitüsü, dizin terimleri, dili, anahtar kelimeleri veri toplama araç ve teknikleri ile kullanılan yöntemler yer almaktadır.

İncelenen tezlerin çoğunluğunun coğrafya alanında olduğu, ancak uluslararası sular, küresel göçler, mülteci göçleri, küreselleşme ile ilgili problemler, gelecekte kurulabilecek olan muhtemel küresel ve bölgesel birlikler, enerji kaynakları odaklı çalışmalar, çevre sorunları temalı araştırmalar gibi daha spesifik konuların yeterince ele alınmadığı tespit edilmiştir. Siyasi coğrafya konusundaki çalışmaların çoğu belirli üniversitelerde yoğunlaşmıştır. Farklı disiplinlerden daha fazla tez yazılması gerekmektedir. Ayrıca, tezlerde saha çalışması yapılma oranının düşük olması, araştırma yöntemleri ve veri toplama teknikleri açısından sorunlar yaşandığını göstermektedir.

Siyasi coğrafyayla ilgili daha fazla tez yazılması, saha çalışmalarının artırılması, kaynakların çeşitlendirilmesi ve disiplinler arası işbirliğinin teşvik edilmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Coğrafya, Siyasi Coğrafya, Jeopolitik, İçerik Analizi, Türkiye

ABSTRACT

THE CONTENT ANALYSIS OF POSTGRADUATE THESES IN THE FIELD OF POLITICAL GEOGRAPHY IN TÜRKİYE

TEREKEME UZUN, Ayfer

Master Thesis, Department of Geography

Advisor: Prof. Dr. Abdullah KÖSE

2024, 57 Pages

The subject of this research examines political geography studies in graduate theses in Türkiye. The study aims to identify the quantitative deficiencies and qualitative presence of political geography research in Türkiye, providing guidance for new researchers. Such research is important as it reveals developments, changes, trends, and innovations related to the field of political geography.

The research is based on the content analysis method applied to 50 theses obtained through searches in the Higher Education Council's National Thesis Center database. This analysis method has been chosen to yield clearer results regarding the topic. The developed analysis categories include the type of thesis, main field of study, subject, year, university and institute, index terms, language, keywords, data collection tools and techniques, as well as the methods used.

It was found that most of the examined theses were in the field of geography; however, more specific topics such as international waters, global migrations, refugee migrations, problems related to globalization, potential future global and regional unions, studies focused on energy resources, and research on environmental issues were not adequately addressed. Most studies in political geography are concentrated in certain universities. There is a need for more theses to be written from different disciplines. Additionally, the low rate of field studies in the theses indicates issues regarding research methods and data collection techniques.

There is a need for more theses related to political geography, an increase in field studies, diversification of sources, and encouragement of interdisciplinary collaboration.

Keywords: Geography, Political Geography, Geopolitics, Content Analysis, Türkiye.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
ÇİZELGELER LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Problemi	3
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi	4
1.4. Araştırma Varsayımları	4
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	4
1.6. Tanımlar	5
2. İLGİLİ ALANYAZIN	6
2.1. Kuramsal Çerçeve	6
2.1.1 Coğrafya	6
2.1.2. Siyaset	7
2.1.3. Siyasi Coğrafya	8
2.1.4. Jeopolitik	12
2.2. İlgili Araştırmalar	14
2.2.1. Konuyla İlgili Araştırmalar	14
3. YÖNTEM	18
3.1. Araştırmanın Modeli	18
3.2. Evren ve Örneklem.....	18
3.3. Veri Toplama Araçları ve Teknikleri	19
3.4. Verilerin Toplanma Süreci	19
3.5. Verilerin Analizi.....	20
4. BULGULAR VE YORUMLAR	21

4.1. Türlerine Göre Lisansüstü Tezler.....	21
4.2. Konularına Göre Lisansüstü Tezler.....	22
4.3. Üniversitelerine Göre Lisansüstü Tezler.....	25
4.4. Anabilim Dallarına ve Enstitülerine Göre Lisansüstü Tezler.....	27
4.5. Dizin Terimlerine Göre Lisansüstü Tezler	29
4.6. Yapıldıkları Yıllara Göre Lisansüstü Tezler	33
4.7. Yayın Dillerine Göre Lisansüstü Tezler.....	35
4.8. Anahtar Kelimelerine Göre Lisansüstü Tezler	36
4.9. Yöntemlerine Göre Lisansüstü Tezler.....	39
4.10. Veri Toplama Araç ve Teknikleri Göre Lisansüstü Tezler	41
4.11. Kaynakçalarına Göre Lisansüstü Tezler.....	42
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	48
5.1. Sonuçlar.....	48
5.2. Öneriler.....	50
KAYNAKÇA	52

ÇİZELGELER LİSTESİ

<u>Çizelge 1.</u> Tuathail'e Jeopolitik Söylemler.....	15
--	----

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Siyaset ve Coğrafyanın Etkileşimi Olarak Ele Aldıkları Siyasi Coğrafya	9
Şekil 2. Türlerine Göre Lisansüstü Tezler	22
Şekil 3. Konularına Göre Lisansüstü Tezler	24
Şekil 4. Araştırma Konularına Göre Lisansüstü Tezlerin Kelime Bulutu	25
Şekil 5. Üniversitelerine Göre Lisansüstü Tezler	26
Şekil 6. Üniversitelerine Göre Lisansüstü Tezlerin Kelime Bulutu	27
Şekil 7. Anabilim Dallarına Göre Lisansüstü Tezler	28
Şekil 8. Enstitülere Göre Lisansüstü Tezler.....	29
Şekil 9. Lisansüstü Tezlerde Kullanılmış Olan Başlıca Dizin Terimleri.....	31
Şekil 10. Lisansüstü Tezlerde Kullanılmış Olan Başlıca Dizin Terimlerine İlişkin Kelime Bulutu	33
Şekil 11. Yapıldıkları Yıllara Göre Lisansüstü Tezler.....	34
Şekil 12. Yayın Dillerine Göre Lisansüstü Tezler	36
Şekil 13. Lisansüstü Tezlerde Kullanılmış Olan Başlıca Anahtar Kelimeler	37
Şekil 14. Anahtar Kelimelerin Hepsine Göre Oluşturulan Kelime Bulutu.....	39
Şekil 15. Yöntemlerine Göre Lisansüstü Tezler	40
Şekil 16. Veri Toplama Araç ve Teknikleri Göre Lisansüstü Tezler	42
Şekil 17. Yüksek Lisans Tezlerinde Kullanılan Kaynaklar	45
Şekil 18. Doktora Tezlerinde Kullanılan Kaynaklar.....	46

KISALTMALAR LİSTESİ

TDK : Türk Dil Kurumu

Tez Merkezi : Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanı

YÖKTEZ : Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı

1. GİRİŞ

Coğrafya, geniş inceleme ve araştırma alanına sahip olan bir bilim dalıdır. Bu bilim dalı ana araştırma alanları çerçevesinde değerlendirildiğinde; fiziki ve beşeri coğrafya olarak ikiye ayrılmaktadır. Jeoloji, jeomorfoloji, bitki, toprak, nüfus, yerleşme, sanayi, ulaşım gibi birçok alt araştırma alanı bu iki ana başlık altında değerlendirilebilir. Siyasi coğrafya da beşeri coğrafyanın alt araştırma alanlarından birisi olarak önemli bir yere sahiptir.

İnsan ve mekân arasındaki bağlantıyı inceleyen bilim dalı olan coğrafya, ortaya çıktığı andan itibaren, bu iki kavram arasındaki ilişkilerin farklı boyutlarına odaklanmıştır. Başlangıçta tasvir odaklı olan coğrafya bilimi zaman içerisinde tasviri gelenekten ayrılarak; olay ve olguların dağılımını, nasıl ve neden meydana geldiklerini ve bağlantılarını ortaya koymaya başlamıştır. Coğrafyanın bilimsel gelişim tarihi, özellikle Avrupa'daki gelişmelerle şekillenmiş ve klasik coğrafya anlayışının bu kıtada ortaya çıkmasına katkıda bulunmuştur. Coğrafi çalışmaların bilimsel zemine oturmaya başladığı klasik dönemin ana temsilcileri olarak Alexander von Humboldt ve Carl Ritter geçmektedir (Oğlakcı ve Aliğaoğlu, 2023). Bu iki öncü kişiyle birlikte coğrafya bilimi, tasviri coğrafya ile analitik coğrafya arasında bir geçiş oluşturmuştur (Tümertekin ve Özgüç, 2017, s. 16). Klasik dönemin ardından gelen modern coğrafya dönemiyle birlikte; çevresel determinizm, olasılıkçılık ve bölgesel coğrafya yaklaşımlarıyla coğrafi anlayışın karakterize olduğu söylenebilir (Bekaroğlu ve Yavan, 2013).

Modern coğrafyanın temsilcilerinden biri olan Friedrich Ratzel'in coğrafya bilimine önemli katkılarından birisi de 1897 yılında kaleme almış olduğu "Siyasi Coğrafya" isimli eseridir. Bu eserinde, sistematik bir biçimde biyoloji ile ilgili kavramları devletlerin politik davranışlarının incelenmesine uygulamıştır (Simões, 2024). Ratzel, bu eseriyle birlikte siyasi coğrafyanın ve jeopolitiğin çağdaş anlamda temellerini atan kişi olmuş; devletlerin birbirleriyle olan ilişkilerini, uluslararası

ulaşım ve iletişimi, savaşların coğrafyayla ilişkisini analiz etmiştir (Özçağlar, 2019, s. 280).

Siyasi coğrafya kısaca, coğrafi unsurların devlet ve devleti oluşturan birimler üzerindeki etkisini inceleyen bilim dalıdır (Çetin, 2017, s. 81). Devlet yönetiminde coğrafyanın önemine vurgu yapan siyasi coğrafya, yeni bir bilim dalı olarak kabul edilmektedir (Öngör, 1963). Friedrich Ratzel ile birlikte bilimsel kimlik kazanan ve yeni bir araştırma alanı olarak ortaya çıkan siyasi coğrafya, başlangıçta özellikle Alman ve İngiliz coğrafyacılar tarafından ilgi görmüştür.

Ratzel'in geliştirdiği organik devlet teorisi, onun siyasi coğrafyaya olan bakış açısınını da temsil eder niteliktedir. O, devletlerin de diğer canlılar gibi doğmak, gelişmek, yaşlanmak ve ölmek aşamalarından geçtiklerini belirtmiş; diğer bir ifade ile devletleri canlı bir organizmaya benzetmiştir. Ratzel'e göre canlı olan bu organizma, büyüyüp gelişmesi için yeni alanlar kazanmalı, bunu da başarabilmesi için gerektiğinde kuvvete başvurmalıdır (Günel, 2008, s. 4).

Siyasi coğrafyanın inceleme alanları genellikle fiziki ve beşeri etkenlere odaklıdır. Fiziki faktörler arasında bulunulan coğrafi konum, jeomorfolojik özellikler, iklim, hidrografya, topraklar, yer altı ve yer üstü kaynakları (doğal kaynaklar), ülkeler arası sınırlar odaklanılan konular arasındadır. Beşeri faktörlerden ise nüfus, kültür, ekonomik özellikler, yerleşmeler, ulaşım özellikleri, bölgesel ve/veya uluslararası örgütler araştırma konuları kapsamındadır. Yine beşeri ve fiziki özellikler dikkate alınarak geliştirilmiş olan hâkimiyet teorileri siyasi coğrafyanın ana konuları arasında yer almaktadır. 1990'lı yıllardan sonra siyasal otorite ve organizasyonlarca alınan kararlarda coğrafi faktörlerin ne ölçüde etkili ve payının olduğu, politik kararların hayata geçirilmesiyle coğrafi yapı ve görünümün ne derece etkilendiği hususları da araştırılan konular arasında yer almaya başlamıştır (Günel, 1995, s. 458).

Ülkelerin coğrafi konumları, tarihsel arka planları, uluslararası ilişkilerdeki stratejileri, sınırdaşlarıyla ilişkileri ele alınması gereken önemli hususlardır. Yine ülkelerin sahip oldukları coğrafi potansiyel ve jeopolitik konum, siyaset üzerinde ve özellikle askeri anlamda izlenecek olan politikalara yön vermektedir. Bu bağlamda ülkenin askeri birliklerinin şekli ve dağılımı, asker ve silah mevcudu, sınır komşuları ile ilişkileri, diğer ülkeler ile olan askeri işbirlikleri gibi hususlar da siyasi coğrafya kapsamında odaklanılan konular arasındadır (Özçağlar, 2019, s. 127).

1.1. Araştırmanın Problemi

Yukarı da belirtildiği gibi yeni bir bilim dalı olarak geçen siyasi coğrafya, Türkiye için daha da yenidir. Bu bağlamda araştırmanın ana problemi, siyasi coğrafya kapsamında Türkiye’de tamamlanmış olan tezlerin (yüksek lisans ve doktora) bu alanı nasıl ele aldığını incelemektir.

Siyasi coğrafya; devlet ve devleti oluşturan birimler üzerindeki etkisini incelemesi, uluslararası ilişkileri ve bölgesel aktörleri ele alması, ülkelerin jeopolitik konumu ve coğrafi potansiyeline odaklanması, devletler arası güç ilişkilerini tarihi perspektiften ele alması açısından önemli bir bilim alanıdır. Bu nedenle Türkiye’de bu konuda yapılmış olan yüksek lisans ve doktora tezleri, Türkiye’deki siyasi coğrafya araştırma eğilimlerinin ortaya koyması açısından büyük bir öneme sahiptir.

Genel olarak literatür incelendiğinde, Türkiye’de siyasi coğrafya kapsamındaki çalışmaların sayılarının azlığından bahsedilebilir. "Nicel azlık ile nitel varlık" ifadesi, bu araştırmanın ana motivasyonunu oluşturmaktadır. Çalışmaların sayısı az olabilir. Ancak içerik anlamında bu çalışmalar ne durumdadır motivasyonundan hareketle bu araştırma konusuna karar verilmiştir. Sonuç olarak, tamamlanmış mevcut tezlere odaklanan bu araştırma, bu tezleri değerlendirerek gelecekteki yeni araştırma konularına kapı aralayacaktır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın ana amacı Türkiye’de siyasi coğrafya kapsamında tamamlanmış olan yüksek lisans ve doktora tezlerini sistematik bir şekilde incelemek ve analiz etmektir.

Bu tezlerin incelenmesindeki amaç, Türkiye’nin coğrafi konumundan, tarihsel geçmişinden, komşu ülkelerinden, Orta Doğu, Orta Asya, Balkanlar ve Kafkaslar ile olan bağlarından kaynaklanan, siyasi coğrafya ile bağlantılı pek çok potansiyeli barındıran bir ülke olmasına rağmen, bu konu başlıklarının akademik çalışmalarda ne ölçüde ve nasıl ele alındığını ortaya koymaktır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Yukarıda belirtildiği gibi doğu ile batı arasında hem doğal hem de kültürel köprü görevi gören Türkiye'nin, lisansüstü eğitimin ürünleri olan yüksek lisans ve doktora tezlerinde bu durumun ne ölçüde ve nasıl ele alındığını ortaya koymak önem arz etmektedir. Lisans eğitimi sonrasında başlayan ve yüksek lisans ve doktora programlarından oluşan lisansüstü eğitim, belli bir alanda uzmanlaşmayı amaçlamaktadır (Kurtoğlu Erden ve Seferoğlu, 2021, s. 939).

Lisansüstü eğitimin sonucunda ortaya çıkan tezler değerlendirildiğinde; ilgili tezlerin asıl sorumlusu yazarı olan öğrenci olmakla birlikte; her tezin bir danışman öğretim üyesi de bu sorumluluğu paylaşmaktadır. Ayrıca yüksek lisans tezleri için danışman dâhil en az 3 öğretim üyesi de ortaya çıkan ürünün bir parçası sayılabilir. Doktora tezlerinde ise danışmanın da dâhil olduğu 3 kişiden oluşan ve 6 ayda bir toplanması gereken bir tez izlemesi komitesi ve bu komiteye tez savunma sınavında eklenen 2 öğretim üyesiyle birlikte toplamda 5 öğretim üyesi de kabul edilen doktora tezlerinin bir parçasıdır. Bu bağlamda, nicel olarak az sayıda tez bulunmasına rağmen, nitel olarak bu tezlerden beklentinin yüksek olması normaldir.

1.4. Araştırma Varsayımları

Araştırmanın ana varsayımı, Türkiye'de siyasi coğrafya kapsamında tamamlanmış olan tezlerin sayısal olarak yetersiz olduğudur. Bununla birlikte, bu tezlerin genellikle belirli konu ve temalar etrafında şekillendiği (Örneğin, Türkiye'nin sınır güvenliği, Türkiye'nin uluslararası ilişkileri, Türkiye'nin su sorunu, Türkiye'nin sınır komşuları ile olan ilişkileri gibi) varsayılmaktadır. Tezlerde yöntem olarak genellikle nicel araştırma yöntemlerinin tercih edildiği; yine günümüze doğru ilgili konuda yapılan tezlerin sayısında belli bir gelişim ve artış olduğu; Türkiye'nin 2000'li yıllardan sonraki dış siyasetine bu tezler de yeterince yer verilmediği varsayılmaktadır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma "siyasi coğrafya" terimi ile sınırlıdır. Bu bağlamda Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı'nın (YÖK) Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanı'nda (YÖKTEZ) anahtar kelime olarak sadece siyasi coğrafya kullanılmıştır. Araştırmanın sonraki bölümünde daha ayrıntılı açıklanacağı gibi burada da kısaca değinmek

gerekirse siyasi coğrafya dışında kullanılan anahtar kelimeler de (örneğin jeopolitik) konu alanı coğrafya dışına çıkmakta; uluslararası ilişkiler, maliye, ekonomi, işletme, sosyoloji, sivil havacılık, tarih, kamu yönetimi vb. birçok farklı disiplin araştırma kapsamına dâhil olmaktadır.

1.6. Tanımlar

Araştırma konusuna göre önemli olabilecek tanımlar aşağıda açıklanmaya çalışılmıştır.

Siyasi Coğrafya: Türk Dil Kurumu (TDK) sözlüğüne göre siyasi coğrafya, devlet ile ülke arasındaki ilgiyi kuran ve inceleyen beşerî coğrafyanın bir koludur (TDK, 2024).

Jeopolitik: Yine TDK sözlüğüne göre jeopolitik kelimesinin anlamına bakıldığında biden fazla anlamının olduğu görölmektedir. Bunlar; coğrafya, ekonomi, nüfus vb.nin bir devletin politikası üzerindeki etkisi; bir devlette bir bölge için uygulanan politikayla o yerin coğrafyası arasındaki ilişki ve bir devletin saldırgan nitelikteki genişlemesini, ekonomik ve siyasi coğrafya açısından haklı kılmaya yönelik siyasi öğretisi şeklindedir (TDK, 2024).

2. İLGİLİ ALANYAZIN

Araştırmanın bu bölümünde ilk olarak araştırma kapsamında kalan kavramlar açıklanmış, devamında ise araştırma konusuyla ilgili olan literatür ele alınmıştır.

2.1. Kuramsal Çerçeve

Araştırmanın ana konusu siyasi coğrafya kapsamındaki lisansüstü tezlerdir. Bu bağlamda kuramsal çerçeve siyasi coğrafya ekseninde ele alınmıştır.

2.1.1. Coğrafya

Coğrafyayı terim olarak ilk kullanan kişi Eratosthenes (MÖ 285–205) olmuştur. Eratosthenes, Geographika adını verdiği üç ciltlik kitabıyla birlikte coğrafya terimini bilim dünyasına kazandırmıştır (Meydan, 2018).

Zaman içerisinde tanımının kendini güncellediği bir bilim olan coğrafya başlangıçta yerin tasviri şeklinde ele alınıyordu. Güncel olarak bakıldığında en yalın haliyle insan ve mekân arasındaki karşılıklı etkileşimi inceleyen bir bilim dalıdır. İnsana ve mekâna odaklı olan coğrafyanın farklı bilim insanları tarafında yapılmış birçok tanımı mevcuttur.

Bilgili ve Kocalar (2020) coğrafyayı üzerinde yaşanan politik, ekonomik, kültürel, sosyal, demografik ve fiziksel değişimler, etkileşimler, dönüşümler ve çatışmaların mekânsal bir perspektiften okunması şeklinde tanımlamıştır. Arı (2022, s. 106) ise dünyada meydana gelen sosyal ve fiziki değişimleri, birbiri ile bağdaştıran, aralarındaki ilişkileri anlamamızı sağlayan, düşünce ve kararlarımızı derinlemesine bir perspektifle bilgiye dayandırarak anlamamızı sağlayan kavramsal çerçevenin adı şeklinde bir tanımlama yapmıştır.

İzbirak coğrafyayı, “Bütün çeşitlilikleriyle yeryüzüne bağlı olayları tanıtan, bunları açıklayan bilim” olarak tanımlamış, “başka bilimlerin çerçevesi içine giren konuları coğrafya, kendi araştırma ve gösterme yollarına dayanarak onları

coğrafyalaştırır” demiştir (İzbırak, 1992, s. 61). Coğrafyanın yollarının ise dağılışı, ilgi, açıklama prensipleriyle gözlem, betim, kıyaslama ve çizme olduğunu belirtmiştir.

Bu farklı tanımlardan hareketle Türkeş ortak bir coğrafya tanımı yapmaya çalışmış ve coğrafyayı yeryüzünün farklı bölgelerindeki yer şekillerinin, iklimin, suların, canlıların, doğal kaynakların, nüfusun ve üretimin alansal ve zamansal durumu ve değişimleri ile yeryüzünün bu farklı özellikteki bölgelerini, insanların ve toplumların yaşam alanı olarak inceleyen ve açıklayan bilim şeklinde tanımlamıştır (Türkeş, 2018).

Görüldüğü gibi çağdaş coğrafi anlayış sadece yeryüzü tasviri ile yetinmez. Coğrafya, coğrafya ilmine araştırma konusu teşkil eden olayların tanıtımları yanında, bunların oluşma nedenleri, sonuçları, toplumla olan ilgileri, yeryüzü genelinde veya belli bir bölgedeki dağılım düzenleri araştırılır. Hatta devletlerin iç ve dış siyasetleri ile ekonomilerine yön veren devlet yöneticilerine, yol gösteren ilkeler ortaya konulur (Doğanay ve Doğanay, 2015, s. 11).

2.1.2. Siyaset

Siyaset, TDK’ya göre devlet işlerini düzenleme ve yürütme sanatıyla ilgili özel görüş veya anlayış şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2024). Coğrafyanın tanımına benzer şekilde siyasetin tanımı da kapsamlıdır. Kayapınar’a (2024) göre siyaset tanımının özünü insan ve toplum oluşturmaktadır. Ona göre siyaset, siyasal toplumun teşekkülü ile iktidarın bir yerde toplanması, sınırlandırılması, yürütülmesi ve el değiştirmesi ile ilgili faaliyetlerdir (Kayapınar, 2024, s. 17).

Hem coğrafyanın hem de siyasetin ortak ana öznesi insandır. Diğer taraftan her iki kavram da mekâna yöneliktir. Coğrafya mekândaki insan faaliyetlerini ele alırken, siyaset de alınan kararlar mekânda tezahür etmektedir. Alınan siyasi kararlar mekâna yansımaktadır. Toplumsal olarak, belli amaç ve hedefler doğrultusunda geliştirilen düşüncelerin uygulamaya koyulması yolunda gösterilen davranışlar olan siyaset, toplumların yaşadıkları coğrafi ortamın sosyal, ekonomik ve kültürel yapılarına etki etmektedir (Özçağlar, 2019, s. 125).

2.1.3. Siyasi Coğrafya

Siyasi coğrafya, siyaset ve mekân arasındaki etkileşimi inceleyen bir bilim dalıdır. Bu disiplin, toplumların organizasyon biçimlerini ve çevrelerine dair karar alma süreçlerini anlamaya çalışır (Özözen Kahraman, 2019, s. 28). İzbirak, “Coğrafya Terimleri Sözlüğü”nde siyasi coğrafyayı “Beşeri coğrafyanın bir kolu. Siyasi coğrafya içinde devlet ile onun kurulu olduğu ülke arasındaki ilgi incelenir. Bu bilim kolu içinde ülkenin yeri, biçimi, sınırları, büyüklüğü, doğal ve işlenmiş yöre yönünden durumu, böyle bir ülkedeki devletin fertlerinin ana düşünceleri göz önüne alınır” şeklinde tanımlamıştır (İzbirak, 1992, s. 284). Pallathadka ve Pallathadka’ya (2021, s. 259) göre siyasi coğrafya, mekânsal sonuçlar ve mekânsal sistemlerin siyasi süreçler üzerindeki etkileri üzerinde yoğunlaşır. Onlara göre insanlar, devlet ve bölge arasındaki ilişkiler bu alanın temel sorunlarından ve siyasi coğrafya, devletlerin ve ulusların mekânsal düzenlemelerini, sınırlarını ve uluslararası ilişkilerini inceler.

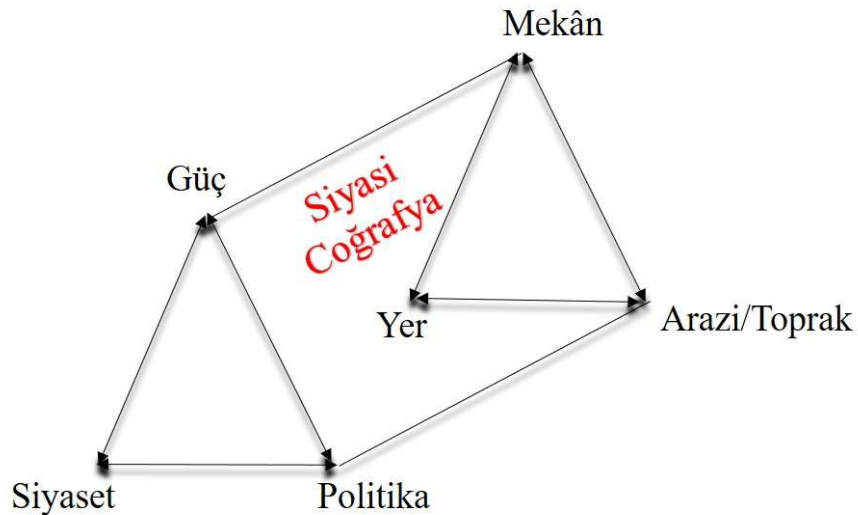
Siyasi coğrafyanın daha güncel tanımına ve inceleme alanlarına bakıldığında, Özçağlar, “Yeryüzünde meydana gelen siyasi oluşumların ve faaliyetlerin meydana geldikleri yerleri, meydana geliş nedenlerini ve biçimlerini, buldukları yerlerde ve dünya genelinde yarattıkları etkileri coğrafyanın temel ilkelerine bağlı kalarak araştırıp, inceleyen ve sonuçlarını bir sentez halinde ortaya koyan sosyal coğrafya alanıdır” biçiminde tarif etmiştir (Özçağlar, 2019, s. 126). Araştırmacı çalışmasında siyasi coğrafya araştırmalarının makro ve mikro düzeyde olmak üzere iki yaklaşım şeklinde geliştiğini belirtmiştir. Ele alınan konu küresel ölçekte siyasi bir oluşum veya faaliyet ise makro; daha küçük alanda (ülke düzeyi gibi) ise mikro düzeydedir (Özçağlar, 2019, s. 127).

Bu araştırmacıya benzer şekilde Doğanay ve arkadaşları da siyasi coğrafya çalışmalarında başlıca iki yolun izlendiğini belirtmişlerdir. Bu yollar global siyasi coğrafya araştırmaları ile mikro düzeyde siyasi coğrafya araştırmalarıdır. Global siyasi coğrafya araştırmalarında bütün uluslararası işbirliği örgütleri ve bunların amaçları araştırma konusu olurken; ülke bazında yapılan araştırmalar, ülkenin stratejik konumu ve askeri stratejileri ile ekonomik güç ve potansiyeli arasında bağ kuran araştırmalar mikro düzeyde ele alınan siyasi coğrafya araştırmalarıdır (Doğanay, Özdemir ve Şahin, 2003, s. 23). Bulunulan coğrafya, devletlerin ortaya çıkmasında ve siyasi düzenlemelerin gerçekleşmesinde önemli bir rol oynamasına karşın, bu durumun tek nedeni coğrafya değildir. Siyasi girişimler ve siyasi tercihler birçok faktörle bağlantılıdır. Bu bağlamda, siyasi coğrafya mekân ile insan arasındaki ilişkilere

yoğunlaşarak, mekândaki siyasi hareketlilikleri ve değişimleri coğrafi yöntemlerle incelemektedir (Eşmekaya, 2019, s. 53).

Yerli literatür siyasi coğrafyayı açıklarken genellikle odak noktasına “devlet” kavramını koymakta ve bu kavramı baz alarak mekânsal açıklamasını yapmaktadır. Ancak Herb çalışmasında devlet kavramını geliştirerek, ulus devletin artık toprak temelli olmadığını, git gide devlet benzeri yapıya bürünen Avrupa Birliği gibi mekânsal olarak şekillenmeye başlayan yeni yönetim ve siyasi otorite yapılarının da devlet gibi ele alınmasını önermektedir (Herb, 2008, s. 22).

Burnett ve Taylor (1981) ise “siyasi süreçlerin mekânsal etkilerini ve sonuçlarını vurgulayan bir çalışma” olarak siyasi coğrafyayı tanımlamışlardır. Siyasi coğrafyayı “politika” ve “coğrafya” terimlerinin çoklu kesişimlerini inceleyen sosyal bilimlerdeki bir çalışma kümesi olarak tanımlayan Jones ve arkadaşları (2004, s. 3), bu iki terimi üçgen bir yapı olarak düşünmüşlerdir (Şekil 1; Jones, Jones and Woods, 2004, p. 3). Araştırmacıların “siyaset” ve “coğrafya”nın etkileşimi olarak ele aldıkları siyasi coğrafyayla ilgili hazırladıkları şekil ele alındığında: Üçgenin bir kenarında güç, politika ve siyaset bulunmaktadır. Güç burada diğer iki terimi sürdüren bir araçken; siyaset, gücü elde etme, kullanma ve karşı koyma süreçlerinin tamamını kapsamaktadır. Politika ise gücün elde edilmesiyle ve siyasetin bu gücü kullanarak neler yapılabileceğiyle ilgilidir. Bu üç varlığın etkileşimi, siyaset biliminin konusudur.

Şekil 1. Siyaset ve Coğrafyanın Etkileşimi Olarak Ele Aldıkları Siyasi Coğrafya

Kaynak: Jones, M., Jones, R. and Woods, M. (2004). An introduction to political geography space, place and politics. p. 3. Londra: Routledge

Siyasi coğrafya, bu varlıkların etkileşiminin yanı sıra, mekân, yer ve araziden (toprak/yöre) oluşan ikinci bir üçgeni de ele alır. Bu diğer üçgende mekân (mekânsal desenler veya mekânsal ilişkiler) coğrafyanın temel malzemesidir. Yer, mekân içinde belirli bir noktayı temsil etmektedir. Arazi (toprak/yöre) ise mekânı tanımlayıp sınırlandıran resmi bir girişimdir ve belirli bir kimlik ve özelliklerle işaretlenmiş bir bölgeyi ifade etmektedir. Siyasi coğrafya, bu altı varlığın (güç, politika, siyaset, yer, mekân, arazi) birbirine içsel olarak bağlı olduğunu kabul etmektedir. Bununla birlikte bir siyasi coğrafya araştırması bu altı varlığın tamamını ele almak zorunda değildir (Jones, Jones and Woods, 2004, p. 3).

Siyaset bilimciler, siyasi coğrafyayı coğrafya ile politika bilimi arasında bir bağ ve köprü olarak tanımlarken, bazıları siyasi coğrafyanın hem coğrafya hem de politika bilimi olarak kabul edilebileceğini ifade etmektedir (Akengin, 2022, s. 6). Buna karşılık siyasi coğrafyacılar ile siyaset bilimciler, siyasi coğrafyanın, siyasi bilimler ile coğrafyayı birbirine bağladığını ifade etmektedir (Kaya, 2023, s. 3541).

Daha önce de belirtildiği gibi 1897 yılında yayınlanan Politik Coğrafya isimli eseri ile siyasi coğrafyanın kurucusu sayılan Friedrich Ratzel, devleti büyüme ve çoğalma eğilimdeki bir organizmaya benzetmiştir (Özgüç ve Tümertekin, 2000). Ratzel, devletleri biyolojik bir benzetme şeklinde organizmalara benzetmiş ve devletlerin hayatta kalmak için büyümeye ihtiyaç duyduğunu belirterek, savaşların veya çatışmaların mecburi olduğunu öne sürmüştür. O, Almanya'nın hem yüksek nüfus artışına sahip olduğunu hem de birçok devletle sınırı olduğunu ifade ederek bu ülkenin toprak genişletmesini bir savunma sorunu olarak görmüştür (Herb, 2008).

Ratzel'in görüşlerini benimseyen İsveçli bilim adamı Rudolf Klejjen, onun organizmaya benzettiği devletleri "Bir Organizma Olarak Devlet" isimli bir eser olarak literatüre kazandırmıştır. Bu eser de Klejjen, Ratzel'e benzer şekilde devletleri gelişip büyüyen ve ardından gücünü yitiren organizmalara benzetmiştir. Bu eserinde o zaman kadar kullanılmamış olan jeopolitik, ekopolitik ve demopolitik kavramlarını ortaya atmıştır (Doğanay, Özdemir ve Şahin, 2003, s. 22).

Herb (2008) siyasi coğrafyanın tarihsel ve kavramsal gelişimini açıkladığı çalışmasında, siyasi coğrafyanın altın çağı olarak XIX. yüzyılın sonlarını ve XX. yüzyılın başlarını ifade etmiştir. Ona göre bu yıllarda siyasi coğrafya emperyalizm, ırkçılık ve savaşlarla karakterize edilen bir altın çağ yaşamıştır. 1950'li yıllarda bir duraklama ve gerileme dönemine giren siyasi coğrafya, 1960'ların sonlarında başlayan yeni bir döneme girmiştir (Herb, 2008, s. 21).

Ana hattıyla devletle yer arasındaki ilişkileri inceleme konusu yapan siyasi coğrafya da asıl odaklanması gereken siyasal organizasyonlar ile siyasal faaliyetlerin coğrafi faktörlerle olan bağlantıları ve karşılıklı etkileşimleridir (Günel, 2008, s. 14). Günümüze doğru küreselleşmenin her alanda (tarım, ticaret, sanayi, ulaşım, iletişim, turizm vb.) kendini her geçen gün daha da fazla hissettirmesi siyasi coğrafyanın ilgilendiği konuların da çeşitlenmesine yol açmaktadır. Akengin'e (2022, s. 8) göre siyasi coğrafya günümüzde şu sorulara cevap bulmaya çalışmaktadır:

- Devletlerin formal ve informal gruplandırılmasında etkili olan faktörler nelerdir?
- Devletler ve bu devletlerin önceki sömürgeleri arasındaki ilişkiler hangi esaslara dayanmaktadır?
- Bir devleti oluşturan hükümet ve onun hizmet ürettiği halkı arasındaki ilişkiler nasıldır?
- Uluslararası ticareti de içeren devletlerarası ilişkiler ve antlaşmalar hangi esaslara dayanmaktadır?
- Sınırların korunması ve oluşturulması ile ilgili sorunlar nelerdir?
- Coğrafi mekân üzerinde siyasi güçlerin etkisi nedir?
- Seçim sonuçlarının bölgelere dağılımı ve bunda etkili olan faktörler nelerdir?

Agnew, Mitchell ve Toal'ın editörlüklerinde 2006 yılında basılan "Siyasi Coğrafya Rehberi (A Companion to Political Geography)" isimli kitabın içindekiler kısmı incelendiğinde siyasi coğrafya kapsamına dâhil olan konular daha açık anlaşılacaktır. 6 bölümden oluşan kitabın birinci bölümü "Düşünme Biçimleri"dir. Bu bölümün alt başlıkları "Doğadan Politik Yaklaşımlar, Siyasi Coğrafyada Mekânsal Analiz, Radikal Siyasi Coğrafyalar, Feminist ve Postkolonyal Etkileşimler, Jeopolitik Temalar ve Post modern Düşünce"dir. İkinci bölümün başlığı "Temelde Tartışmalı Kavramlar"dir. Bu bölümün alt başlıkları "Güç, Bölge/Toprak, Sınırlar, Ölçek ve Mekân"dir. Üçüncü bölümün başlığı "Kritik Jeopolitik"tir. Bu bölümdeki alt başlıklar "Emperyal Jeopolitik, Almanya'daki Jeopolitik-1919-1945, Soğuk Savaş jeopolitiği, Postmodern Jeopolitik, Anti-jeopolitik"tir. Kitabın dördüncü bölümün başlığı "Devletler, Toprak ve Kimlik"tir. Bu bölümün alt başlıkları ise "'İmparatorluktan Sonra, Ulus Devletler, Hafıza Mekânları, Tartışma Konusu Sınırlar, Küresel-yerel Yönetişimin Girişimci Coğrafyaları"dir. Beşinci bölüm "Siyasi ve Sosyal Hareketlerin

Coğrafyaları”dır. Bu bölümdeki alt başlıklar ise “Temsili Demokrasi ve Seçim Coğrafyası, Demokratik Bir Bağlamda Milliyetçilik, Fundamentalist ve Milliyetçi Dini Hareketler, Haklar ve Vatandaşlık, Seksüel Politika”dır. Son bölüm olan altıncı bölümün başlığı “Çevresel Politikanın Coğrafyaları”dır. Bu bölümdeki alt başlıklar ise “Doğanın Jeopolitiği, Yeşil Jeopolitik, Çevresel Adalet ve Gezegensel Siyaset”tir (Agnew, Mitchell and Toal, 2006).

Adı “Siyasi Coğrafya” (Political Geography) olan ve 30 yılı aşkın süredir bilimsel makaleler yayınlayan ve kendilerini siyasi coğrafyanın öncü dergisi olarak tanımlayan derginin araştırma alanı ve kapsamına bakıldığında aşağıdaki konu başlıklarının siyasi coğrafya kapsamında ele alınabilecek konu başlıkları olduğu belirtilmiştir.

- Jeopolitik teorisi ve pratiği üzerine eleştirel değerlendirmeler
- Egemenlik ve devlet coğrafyaları
- Barış ve çatışma çalışmaları
- Politika, kurumlar ve seçimler coğrafyaları
- Feminist ve postkolonyal politikaların coğrafyası
- Mekânsallık, ağlar ve ölçek politikaları
- Politik ekonomi ve siyasi coğrafya kesişimleri
- Topraksallık, hareketlilik ve kimlik konuları
- Politik ekoloji, çevre politikaları (Political Geography, 2024).

Siyasi Coğrafya Rehberi isimli kitap ile Siyasi Coğrafya isimli dergideki konu başlıkları ve araştırma alanları incelendiğinde, siyasi coğrafya kapsamına giren konuların günümüze doğru çok çeşitlendiğini görmekteyiz. Başlangıçta emperyalist faaliyetlere hizmet faaliyet eden, hâkimiyet teorileri kapsamında odaklanılan siyasi coğrafyanın artık küresel çevre sorunlarını ve politikalarını dahi ele aldığı görülmektedir.

2.1.4. Jeopolitik

Jeopolitik, dinamik bir disiplin olup, coğrafyanın özelliklerini temel alır. Güç merkezlerini karşılaştırarak politik düzeyde güç ve hedef ilişkileri kurar. Olayların mekânla olan ilişkisini analiz eder ve geleceğe yönelik öngörülerde bulunur (Usun, 2017, s. 9). Ülkelerin coğrafi konumları ile jeopolitik arasındaki ilişki oldukça

güçlüdür. Ülkeler, buldukları coğrafyanın avantajlarını kullanarak diğer ülkelere karşı üstünlük sağlamaya ve güvenliklerini artırmaya çalışır. Ülkelerin coğrafi/matematik konumları sabitken, jeopolitik konumları ise değişen dünya koşullarına, muhtemel tehditlere ve toplumun ihtiyaçlarına göre değişebilir (Ergin, 2019, s. 15-16).

Genellikle siyasi coğrafya ve jeopolitik kavramlarının birbirlerinin yerine kullanılması söz konusudur ve hatta bu iki terimin eş anlamlı olduğu düşünülmektedir. Jeopolitik, esasında siyasi coğrafyanın bir alt dalıdır. Mamadouh ve Müller'e (2017) göre jeopolitik başlangıçta fiziki coğrafya özellikleri (topografya, bitki örtüsü, iklim gibi) ile güç politikaları (en güçlü devletler arasındaki ilişkiler) arasındaki ilişkiyle ilgileniyordu ve XX. yüzyılın ilk yarısındaki emperyalist ve milliyetçi devlet pratikleriyle yakından bağlantılıydı. II. Dünya Savaşı sonrasında akademisyen coğrafyacılar tarafından ihmal edilen jeopolitik konusu, 1980'lerde tekrar bir canlanma yaşamış ve 1990'lardan itibaren mekân ve politika arasındaki ilişkiyi yeniden ele almaya başlamıştır (Mamadouh and Müller, 2017, p. 259).

Mamadouh ve Müller'e benzer şekilde Tuathail'de jeopolitik kavramının ortaya çıktığı andan itibaren değişime uğradığını belirtmektedir. Rudolf Klejjen tarafından ilk kez kullanılan bu kavram, başlangıçta o ve diğer emperyalist düşünürler tarafından fiziksel dünya ile politika arasındaki ilişkiyi ele alan bir kavram olarak ele aldılar. II. Dünya Savaşı öncesinde Almanlar için daha fazla yaşam alanı (lebensraum) şekline dönüşen bu kavram, savaş sonrasında değerini kaybetmeye başlamış, Soğuk Savaş döneminde ise Amerika Birleşik Devletleri ile Sovyetler Birliği arasındaki rekabete odaklı hale gelmiştir (Tuathail, 2003, p. 1).

Jeopolitik ile ilgili yerli literatüre bakıldığında; Akengin (2022, s. 8) jeopolitiği "Coğrafya + Güç + siyaset + Uluslararası İlişkiler = Jeopolitik" şeklinde formülize etmiştir. Özey (2007) ise "devletlerin coğrafi özellikleri ile siyasetleri arasındaki ilişkinin incelenmesi" şeklinde tanımlamıştır. Günel'de (2008) diğerlerine benzer şekilde siyasi coğrafya ile jeopolitik arasındaki farkın ve ayrılığın kesin bir biçimde belirlenemeyeceğini belirtmektedir. Buna karşılık Mamadouh ve Müller; jeopolitiğin çoğunlukla stratejik çıkarlar ve güç ilişkileri hususunda analizler yaptığını, siyasi coğrafyanın ise daha kapsamlı mekânsal analiz imkânı sağladığını; yine siyasi coğrafyanın devletlerin/diğer siyasi oluşumların mekânsal sınırlarını ve ilişkilerini ele alırken, jeopolitiğin bu mekânsal ilişkileri güç dinamikleri ve stratejik çıkarlarla

ilişkilendirdiğini belirterek aralarındaki farkları ortaya koymaya çalışmışlardır (Mamadouh and Müller, 2017, p. 259).

Kleppen tarafından 1899 yılında kavramlaştırılan jeopolitik terimi, ondan önce ve sonra da özellikle sömürgeci faaliyetlerin öncüsü olan ülkelerde bir alan olarak kendine yer bulmuştur. Sömürgecilik faaliyetlerini sürdürmek ve genişletmek isteyen emperyalist güçler hem coğrafya disiplini hem de siyasi coğrafya ve jeopolitik konularını araç olarak kullanmışlardır. Bunu üniversiteler, coğrafya enstitüleri, öğrenim merkezleri veya dernekler aracılığıyla yapmaya çalışmışlardır (Gökmen, 2010).

Tuathail (2003, p. 5) çalışmasında jeopolitik kavramının nasıl ortaya çıktığını, geliştiğini, tartışıldığını ve ne şekilde ifade edildiğini bir tablo eşliğinde açıklamıştır (Çizelge 1). Jeopolitik söylemler adını verdiği tablosunda emperyalist jeopolitikçilerden başlayarak günümüz dünyasında var olan çevresel jeopolitikçilere kadar dönem dönem ön plana çıkan jeopolitikçileri açıklamıştır. Başlangıçta sadece emperyalist faaliyetler odaklı gelişen jeopolitik anlayış, günümüzde küreselleşmeden çevre sorunlarına kadar uzanan geniş bir araştırma alanına sahip olmuştur.

Sonuçta hem siyasi coğrafya hem de jeopolitik kavramları hem Soğuk Savaş Dönemi'nde hem de Soğuk Savaş'ın sona erdiren gelişmeler olan Berlin Duvarı'nın yıkılması ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin dağılması sonrasındaki dönem de önemleri ön plana çıkan kavramlar olmuştur. Bu kavramlar uluslararası ilişki uzmanları, akademisyenler, stratejistler, yöneticiler gibi farklı bilim ve uzmanlık alanındaki kişiler tarafından ilgi görmektedir.

2.2. İlgili Araştırmalar

Araştırmanın bu bölümünde araştırma konusuyla ilgili olan literatür değerlendirilmiştir. Araştırma, mekan bazlı olmadığı için araştırma sahasıyla ilgili literatür şeklinde bir değerlendirme yapılmamıştır.

2.2.1. Konuyla İlgili Araştırmalar

Araştırma konusu Türkiye'de siyasi coğrafya kapsamında hazırlanmış olan lisansüstü tezlerin değerlendirilmesidir. Bu bağlamda konuyla ilgili olan özellikle yerli literatür incelenerek değerlendirilmiştir.

Çizelge 1. Tuathail'e Jeopolitik Söylemler

Söylem/Tartışma	Anahtar entelektüeller	Baskın Kelimeler
Emperyalist jeopolitik	Alfred Mahan Friedrich Ratzel Halford Mackinder Karl Haushofer Nicholas Spykman	Deniz gücü Yaşam alanı Kara gücü/Kalpgah Kara gücü/Kalpgah Kenar kuşak
Soğuk Savaş Jeopolitiği	George Kennan Sovyet ve Batılı siyasi ve askeri liderler	Kapsama/sınırlama Uydu ve domino etkisindeki birinci, ikinci ve üçüncü dünya ülkeleri Batı Bloku - Doğu Bloku
Yeni Dünya Düzeni Jeopolitiği	Mikhail Gorbachev Francis Fukuyama Edward Luttwak George Bush Samuel Huntington G7 Liderleri /IMF / Dünya Ticaret Örgütü Pentagon ve NATO'daki stratejik planlamacılar	Yeni Siyasi Düşünce Tarihin Sonu Devletçi Jeoekonomi ABD Önderliğindeki Yeni Dünya Düzeni Medeniyetler Çatışması Ulusötesi Liberalizm/ Neoliberalizm Kötü Niyetli Devletler / Nükleer Kanun Dışı Devletler / Teröristler
Çevresel Jeopolitik	Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu Al Gore Robert Kaplan Thomas Homer- Dixon Michael Renner	Sürdürülebilir kalkınma Stratejik Çevresel İnisiyatif Gelecek Kaos Çevresel Kıtlık

Kaynak: Tuathail, G. Ó. (2003). Introduction thinking critically about geopolitics. G. Ó. Tuathail, S. Dalby and P. Routledge (Editörler), The geopolitics reader içinde (s. 1-12). New York: Taylor & Francis.

Araştırma konusuyla doğrudan ilgili sayılabilecek bir çalışma 2019 yılında Akengin ve Yaşar tarafından yapılmıştır. Araştırmacılar, siyasi coğrafya araştırmalarının gelişim sürecinin Türkiye’de yavaş olduğunu, hem yöntemsel hem de içerik olarak Batı dünyasında yapılan çalışmalara göre çok daha yüzeysel ve sığ olduğunu belirtmişlerdir (Akengin ve Yaşar, 2019, s. 421). Onlara göre Türkiye’deki coğrafyacıların yabancı dil yeterliklerinin sınırlı oluşu, Batı literatürünü takibi zorlaştırmış, bu nedenle hala betimleme tarzında siyasi coğrafya çalışmalarının yapılmasına yol açmıştır. Yine Batı dünyası siyasi coğrafya ve jeopolitik hususlarında araştırma merkezleri ve enstitüler kurmuş; dergi, kitap, makale, kongre, çalıştay, sempozyum gibi farklı bilimsel etkinlikler çerçevesinde bu alanlarda çalışmalar yapmıştır. Türkiye’de ise Batılı kaynakların Türkçe’ye çevrilmesi (bu çevirilerin de alan dışı kişiler tarafından yapılması), çoğunlukla hâkimiyet teorilerine odaklı çalışmaların olması ve sahaya dönük çalışmaların sınırlı sayıda olması problemleri mevcuttur (Akengin ve Yaşar, 2019, s. 422-423).

Çetin (2017) ise Türkiye’deki siyasi coğrafyayla ilgili olan kitapların analizini yapmıştır. Ona göre coğrafyanın diğer alt dallarına göre siyasi coğrafya daha az ilgi gören bir alan olmuştur. Mevcut çalışmaların büyük çoğunluğu ders kitabı niteliğinde olup çoğu içerik olarak birbirine benzemektedir. Bu nedenle Türkiye’de kavramsal ve kuramsal konulara yoğunlaşan ve saha araştırmalarına yönelen çalışmaların yapılması gerekmektedir (Çetin, 2017, s. 109-111).

Araştırma konusuyla ilgili olabilecek bir diğer çalışma ise Öcal tarafından kaleme alınmıştır. Öcal (2016) "Sosyal Bilgiler Lisans Programlarında Siyasi Coğrafya Dersinin Önemi, İçeriği ve Öğretimi" başlıklı çalışmasında, sosyal bilgiler lisans programlarında yer alan siyasi coğrafya derslerinin içerik olarak güncel olmadıklarını, geçmişteki bilgilerin tekrarından ibaret olduklarını, geleneksel öğretim yöntemleri kullanılarak derslerin işlendiklerini belirtmekte; önemli jeopolitik konuma sahip bir ülke olan Türkiye’de siyasi coğrafyanın öğretilmesine önem verilmesi gerektiğine dikkat çekmektedir (Öcal, 2016, s. 234-239).

Araştırmanın konusu olan siyasi coğrafyadan ziyade, lisansüstü tezleri baz alarak yapılmış olan çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmalar, eldeki bu çalışmayla yöntemsel olarak benzerlik göstermektedirler. Sadece coğrafya disiplini ile bağlantılı olan çalışmalar genel olarak değerlendirildiğinde; “Beşeri ve İktisadi Coğrafya Alanında Yapılan Lisansüstü Tezlerin Değerlendirilmesi: 2008-2017” başlıklı çalışmanın temel bulgusu ilgili alanda en fazla çalışılan konuların yerleşme coğrafyası

ve turizm coğrafyası olduğu; çoğunlukla tasvire dönük bölgesel coğrafya yaklaşımıyla hazırlanmış tezlerin olduğudur (Varnacı Uzun, 2018, s. 253).

“Türkiye’de Coğrafya Eğitimi Alanında Yapılan Lisansüstü Tezlerin (2006-2017) Eğilimleri” çalışması, coğrafya eğitimiyle ilgili olan lisansüstü tezleri ele almaktadır (Çifçi, 2017). Lisansüstü tezlerde çoğunlukla yaklaşım, strateji, yöntem, teknik ve uygulama konularının genellikle nicel araştırma yöntemleri kullanılarak çalışıldığı tespit edilmiştir (Çifçi, 2017, s. 865).

Dikmenli, Demirbaş ve Yakar (2018) “Türkiye’de Milli Parklar Konusunda Hazırlanan Lisansüstü Tezlerin Genel Eğilimleri” konusunu çalışmışlardır. Onlara göre koruma kategorilerinden biri olan milli parkları konu edinen lisansüstü tezler büyük oranda orman mühendisliği, biyoloji ve peyzaj mimarlığı disiplinlerinde yazılmış; bu tezler genellikle de araştırma konusu olarak koruma, kullanma, flora ve faunanın incelenmesini seçmişlerdir (Dikmenli, Demirbaş ve Yakar, 2018, s. 1750).

Şardağ (2016), “Türkiye’de Coğrafya Alanında Turizm ile İlgili Yapılan Lisansüstü Tezler Üzerine Bir İçerik Analizi” isimli yüksek lisans çalışmasında; eldeki araştırmanın yöntemine benzer bir yöntem kullandığı; lisansüstü tezleri yıl, üniversite, hipotez, araştırma konusu, örneklem, analiz metodu ve kaynakçalarına göre ele almıştır.

3. YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde araştırma modeli, evren ve örneklem, veri toplama araç ve teknikleri, verilerin toplanma süreci ve verilerin analizi açıklanmaya çalışılmıştır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma, Türkiye’de siyasi coğrafya konusu kapsamında yapılmış olan yüksek lisans ve doktora tezlerinin içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmesi çerçevesinde şekillendirilmiştir. Nitel araştırma yöntemi tekniklerinden birisi olan içerik analizi tekniği, araştırma sonuçlarını daha net ortaya çıkaracağı için tercih edilmiştir ve içerik analizi genellikle sosyal bilimlerde başvurulan bir analiz yöntemidir.

Metin ve Ünal’a (2022, s. 273) göre içerik analizi; nesnel, ölçülebilir, doğrulanabilir bilgilere ulaşmak amacıyla doküman, metin ve evrak gibi farklı materyalleri belli kurallar dâhilinde (kodlama, örnekleme, kategori vs.) analiz etmektir. Diğer bir ifadeyle içerik analizi, insanların söyledikleri ve yazdıklarının sayısallaştırılması-nicelleştirilmesi sürecidir (Hepkul, 2002, s. 2).

Bu çalışmada yöntem olarak betimsel içerik analizi yöntemi tercih edilmiştir. Karar verilmiş bir konu (siyasi coğrafya) kapsamında yayınlanmış veya yayınlanmamış (yüksek lisans ve doktora tezleri), tüm çalışmaların değerlendirilmesi sürecini kapsayan sistematik çalışmalar betimsel içerik analizi olarak tanımlanmaktadır (Ültay, Akyurt ve Ültay, 2021).

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni Türkiye’de siyasi coğrafya konusu kapsamında yapılmış olan yüksek lisans ve doktora tezleridir. Bu bağlamda Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı’nın Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanı’nda anahtar kelime olarak sadece

“siyasi coğrafya” kelimesi kullanılarak tamamlanmış olan bütün tezlere ulaşılmıştır. Bu bağlamda farklı konulardan ziyade çeşitliliği azaltarak odaklanmayı sağlayan benzeşik (homojen) örnekleme yöntemi ile belirli bir anahtar kelime ışığında lisansüstü tezlerin belirlenerek karşılaştırmalarını ve analizlerini kapsayan tabakalı amaçlı örneklem türleri çerçevesinde örneklemler belirlenmiştir. Benzeşik örneklem metodunda homojen ve küçük bir örneklem grubu değerlendirilir ve ayrıntılı şekilde ele alınır. Tabakalı amaçlı örneklem de ise sınırlandırılmış bir tabakadan, çalışmanın amacına istinaden örneklem seçilir (Baltacı, 2018, s. 250-257).

3.3. Veri Toplama Araçları ve Teknikleri

Tunçel’in (2005, s. 122) de belirttiği gibi coğrafyacılar coğrafi verilerin “veri kaynağına, veri zamanına, veri kesinliğine, verinin mekânına ve verinin sürekliliğine” dikkat etmelidirler. Bu araştırmanın veri kaynağı ise Türkiye’de siyasi coğrafya konusunda yapılmış olan yüksek lisans ve doktora tezleridir. Bu bağlamda Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanı’nda anahtar kelime olarak sadece “siyasi coğrafya” girilmiş ve veri toplama süreci gerçekleştirilmiştir.

3.4. Verilerin Toplanma Süreci

Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanı’nda ilk olarak “siyasi coğrafya” ve daha önce de açıklandığı gibi onunla aynı anlama geldiği varsayılan “jeopolitik” anahtar kelimeleri kullanılarak 31.12.2023 tarihi itibarıyla taramalar yapılmıştır. İlk taramalar sadece tez adına göre yapılmış, yani lisansüstü tezde siyasi coğrafya ve jeopolitik kelimelerin geçmesi gerektiği şekliyle kurgulanmıştır. Buna göre adında siyasi coğrafya geçen 10 adet lisansüstü teze; adında jeopolitik geçen 181 adet lisansüstü teze ulaşılmıştır.

Veri toplama süreci doğrultusunda ikinci tarama için tez adına ek olarak, konu, dizin ve özet alanları da tarama sürecine dâhil edilmiştir. Bu tarama sonuçları ise şu şekildedir: Tez adında, konusunda, dizininde ve özetinde “siyasi coğrafya” anahtar kelimesi geçen 58 adet teze ulaşılmıştır. “Jeopolitik” anahtar kelimesiyle aynı tarama yapıldığında ise 2065 teze ulaşılmıştır.

Hem 2065 adet lisansüstü tezin içerik analizine uygun olmayacağı hem de bu tezlerin konu alanlarına bakıldığında coğrafya alanı dışında çok sayıda farklı alanda

(örneğin hukuk, uluslararası ilişkiler, siyasal bilimler, tarih, enerji, antropoloji, ekonomi, eğitim ve öğretim, Eski Çağ dilleri, mimarlık, el sanatları, inşaat mühendisliği gibi) tez olduğu için sadece tezin adında, konusunda, dizininde ve özetinde “siyasi coğrafya” anahtar kelimesi geçen 58 adet lisansüstü tez, benzeşik örnekleme ve tabakalı amaçlı örneklem çerçevesinde araştırma kapsamında ele alınmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Lisansüstü tezler analiz edilirken betimsel içerik analizi yönteminden faydalanılmıştır. Bu yöntem, belirli bir kapsamda veya konuda birbirinden bağımsız şekilde yapılan çalışmaların ayrıntılı şekilde incelenip düzenlenmesine imkân tanımaktadır. Betimsel içerik analiziyle birlikte, çalışılan konuyla ilgili genel eğilimler tespit edilmekte ve gelecekteki çalışmalara yön vermesi beklenmektedir (Ültay, Akyurt ve Ültay, 2021, s. 189).

İçerik analizinin aşamaları dikkate alındığında ilk olarak amacın belirlenmesi gerekmektedir. Sonraki aşamada amaçla bağlantılı kavramlar açıklanır ve analiz birimleri belirlenir. Analiz edilecek olan veriler elde edildikten sonra araştırmayla ilgili kategoriler geliştirilerek analize tabi tutulur (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2011, s. 270-272).

Yukarıda belirtildiği gibi içerik analizi yapılırken araştırma konusuna göre araştırmacı tarafından kategorilerin geliştirilmesi en önemli aşamalardan birisidir (Özdemir, 2010, s. 335). Geliştirilen bu kategoriler eşliğinde veriler analize tabi tutulur. Bu araştırma kapsamında geliştirilen kategoriler şu şekildedir: Tezin türü, anabilim dalı, konusu, dizinleri, yılı, dili, yapıldığı üniversitesi, anahtar kelimeleri, yöntemi, veri toplama araç ve teknikleri ve kaynakçalardır.

4. BULGULAR VE YORUMLAR

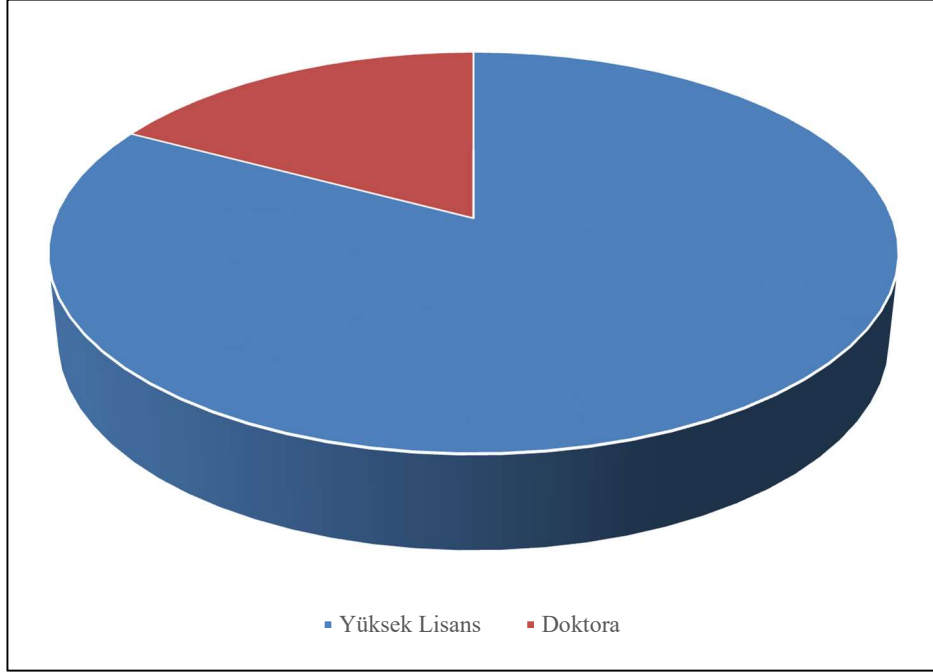
Araştırmanın bu bölümünde temin edilen veriler betimsel içerik analizine tabi tutulmuştur. Belirlenen kategoriler eşliğinde sırasıyla tezlerin türü, yapıldığı üniversitesi, konusu, anabilim dalı, enstitüsü, dizinleri, yılı, dili, anahtar kelimeleri, yöntemi, veri toplama araç ve teknikleri analiz edilmiştir.

4.1. Türlerine Göre Lisansüstü Tezler

Burada türleri şeklinde ifade edilen yüksek lisans ya da doktora tezi olmalarıdır. Bu kapsamda daha önce değinildiği gibi 58 adet lisansüstü tezin 48'i yüksek lisans ve 10'u doktora tezidir (Şekil 2). Siyasi coğrafya konusunda yapılan yüksek lisans tezlerinin sayısı doktora tezlerinin neredeyse 5 katı kadardır. Toplam tezlerin yaklaşık % 80'ini yüksek lisans tezleri oluşturmaktadır. Bu noktada dikkat edilmesi gereken yüksek lisans ve doktora programlarına giriş için hem Yükseköğretim Kurulu'nun (YÖK) hem de enstitülerin aradığı koşullardır. YÖK'ün Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'ne göre yüksek lisans ve doktora programlarına öğrencilerin başvurabilmesi için Akademik Personel ve Lisansüstü Eğitimi Giriş Sınavı'ndan başvurdukları puan türüne göre minimum 55 puan alma zorunlulukları vardır. Üniversite senatoları ise bu puanı 55'ten az olmamak üzere düzenleyebilir.

Doktora programlarına öğrenci kabulünde yüksek lisans programlarına göre en önemli fark, Yükseköğretim Kurulu'na göre doktora başvurularında istenen yabancı dil notudur. Öğrencilerin doktora programlarına girebilmeleri için Yükseköğretim Kurulu tarafından onaylanmış olan yabancı dil sınavlarından en az 55 puan alma zorunlulukları vardır. YÖK, yabancı dil puan şartını yüksek lisans programlarına öğrenci kabullerinde zorunlu kılmamıştır. Hatta YÖK'e göre üniversiteler isterlerse sadece Akademik Personel ve Lisansüstü Eğitimi Giriş Sınavı sonucuna göre yüksek lisans programlarına öğrenci kabulü yapabilirler. Sonuç olarak hem öğrenci isteklerine hem de YÖK'ün şartlarına göre doktora yapan kişilerin sayısının azlığı anlaşılabilir

bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca doktora programının daha ağır bir eğitim-öğretimi gerektirdiği de aşikârdır.

Şekil 2. Türlerine Göre Lisansüstü Tezler

4.2. Konularına Göre Lisansüstü Tezler

Tez adında, konusunda, dizininde ve özetinde “siyasi coğrafya” anahtar kelimesi geçen 58 adet lisansüstü tez vardır. Burada önemli olan husus bu tezlerin adında, konusunda, dizininde ve özetinde sadece siyasi coğrafyanın geçmesi değildir. Gerçekten de bu tezler siyasi coğrafya konusuyla mı ilgilidir sorusu burada akla gelmektedir. Bu soruya cevap verebilmek için ilgili 58 tez, konusu bağlamında tek tek incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda 1 adet doktora tezi ile 7 adet yüksek lisans tezi konusu nedeniyle araştırma kapsamından çıkarılmasına karar verilmiştir.

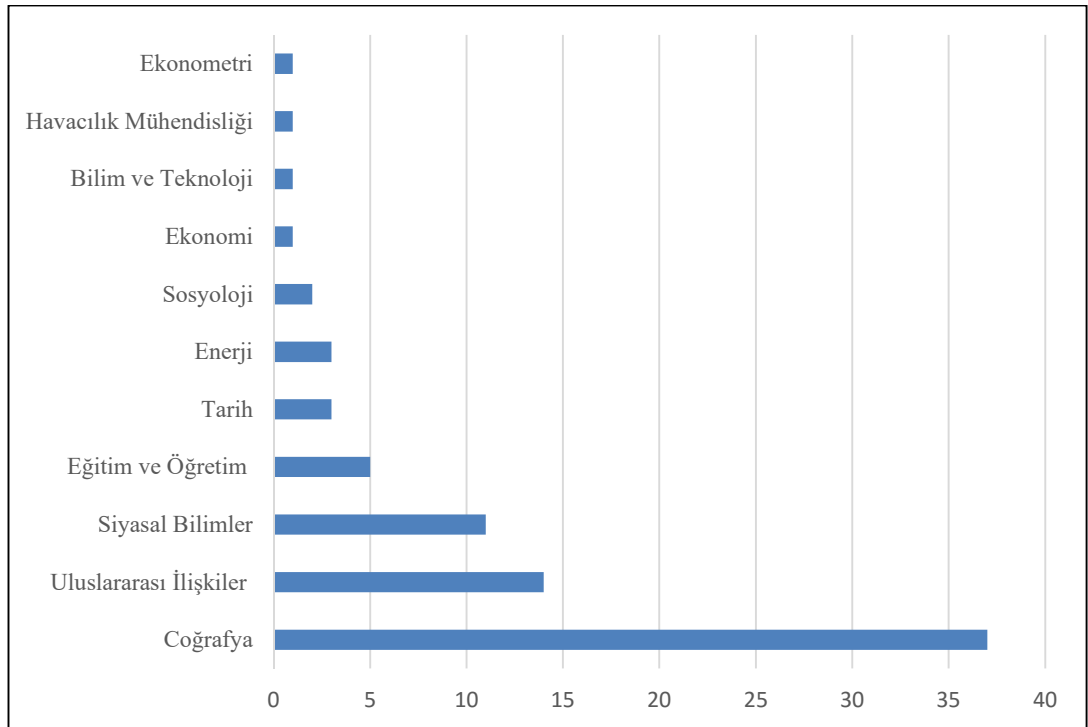
Araştırmadan çıkarılan tezler incelendiğinde; “Devlet ve sermayenin yeniden üretiminde denetim mekânı olarak şehir hastaneleri” başlıklı doktora tezinin yazarı dizin kelimeleri arasına siyasi coğrafyayı da eklemiştir (Tangün, 2023). Buna karşılık tezin hiçbir sayfasında siyasi coğrafyadan bahsedilmemektedir. İlgili yazarın dizin kelimeleri arasında siyasi coğrafyaya yer vermesine karşılık, tez metni içerisinde bu dizin teriminden hiç bahsetmemiş olması düşündürücüdür.

Çıkarılan yüksek lisans tezleri incelendiğinde;

- “Ortaokul düzeyinde kazandırılması hedeflenen beşeri coğrafya kavramlarının belirlenmesi ve kavramların öğretilme düzeyi: Kırşehir örneği” başlıklı tezde sosyal bilgiler dersi öğretim programlarındaki siyasi coğrafya ile ilgili kazanımlara yer verildiği görülmüştür (Altunok, 2020).
- “6360 sayılı Kanunun kıyı belediyelerinde hizmet sunumuna etkisi: Kuşadası Belediyesi örneği” çalışmada ise 6360 Sayılı kanunun siyasi coğrafya alanında da değişiklik yapacağı belirtilmiştir (Çengel, 2022). Tezde bunun dışında siyasi coğrafyayla ilgili herhangi bir tespit yoktur.
- “Meşrutiyetten Cumhuriyete geçiş döneminde kullanılan coğrafya ders kitaplarının incelenmesi” başlıklı coğrafya öğretmenliği bilim dalında yapılmış olan tez de adı geçen dönem de ele alınan coğrafya kitaplarının içeriğindeki siyasi coğrafya açıklamaları mevcuttur (Çalışkan, 2019).
- “Carl Schmitt'in Nomos düşüncesi ve modern sınır duvarlarının meşruiyet temelleri” isimli araştırmada da dizin kelimeleri arasına siyasi coğrafya eklenmiştir (Tüylü, 2019). İlgili tez incelendiğinde ne özetin de ne de metin kısmında siyasi coğrafyadan bahsedilmemektedir.
- Yine coğrafya öğretmenliği bilim dalında yapılmış olan “Almanya'da coğrafya öğretmeni adaylarının Türkiye algısı (Bayreuth Üniversitesi örneği)” başlıklı tez de, Almanya'daki bir üniversite de okuyan lisans ve lisansüstü 50 öğrencinin Türkiye algısı tespit edilmeye çalışılmıştır (Taşkan, 2017). Türkiye'nin hemen hemen bütün fiziki ve beşeri coğrafya özelliklerine ait algıların ele alındığı çalışmanın alt başlıkları arasında siyasi coğrafya kapsamında Türkiye'nin başkenti, Avrupa Birliği'ne üyeliğine dair algılar araştırılmıştır.
- Yine dizin terimleri arasında “siyasi coğrafya” olan ama çalışmanın herhangi bir yerinde siyasi kelimesinin dahi geçmediği bir başka çalışma ise Yurdigül (2017) tarafından “Alvar Köyünün (Pasinler/Erzurum) coğrafi etüdü” başlığıyla yapılmıştır.
- Başman (2003) tarafından kaleme alınan “Coğrafi bilgi sisteminin, beşeri coğrafya konularının uygulamalarında ve öğretiminde kullanılması” başlıklı coğrafya eğitimi alanındaki çalışma da coğrafi bilgi sistemlerinin kullanım alanlarından birinin de siyasi coğrafya olduğu belirtilmiştir.

Bundan sonra yapılacak olan betimsel içerik analizi **50 adet** tez üzerinden olacaktır. Bu tezlerden 9 tanesi doktora düzeyindeyken, 41 tanesi yüksek lisans tezidir. 50 adet tez konularına göre alındığında aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- Lisansüstü tezler Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanına tezin yazarı öğrenci tarafından girilirken, öğrencinin konu da seçmesi gerekmektedir. Bu bağlamda 50 tez için girilen konular incelendiğinde 11 farklı başlık altında toplam 79 adet konunun seçildiği tespit edilmiştir (Şekil 3).
- Konu olarak yarıya yakın oranda (37 adet) “coğrafya” terimi tercih edilmiştir. Bu terimi takiben 14 adet “uluslararası ilişkiler” ve 11 adet “siyasal bilimler” terimleri öğrenciler tarafından tez merkezi veri tabanına girilmiştir.
- 50 tez birlikte değerlendirildiğinde, konu başlıklarının siyasi coğrafya teması kapsamında sınırlı olduğu söylenebilir. Başlıklar arasında jeopolitik, sınır, uluslararası örgütler, küreselleşme, çatışma alanları, hâkimiyet teorileri, bölgesel güvenlik, iç/dış politika gibi siyasi coğrafyanın temel ilgili alanları olabilecek konulara rastlanılmamıştır.

Şekil 3. Konularına Göre Lisansüstü Tezler

Tezlerin konularına ilişkin yapılan kelime bulutunda (Şekil 4) coğrafya, uluslararası ilişkiler, siyasal bilimler ve eğitim öğretim terimleri dikkat çekmektedir.

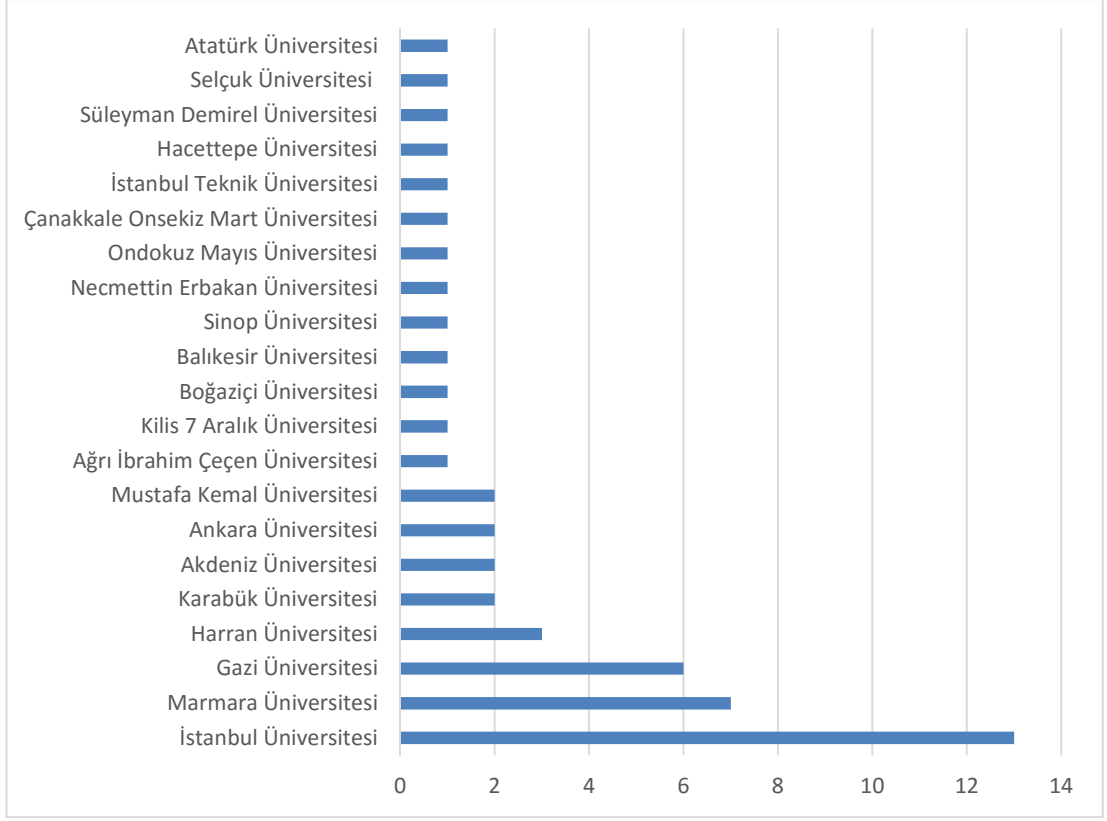

Şekil 4. Araştırma Konularına Göre Lisansüstü Tezlerin Kelime Bulutu

4.3. Üniversitelerine Göre Lisansüstü Tezler

Lisansüstü tezlerin yapıldıkları üniversitelere göre dağılımına bakıldığında, bu tezleri 21 farklı üniversite çatısı altında yapıldıkları tespit edilmiştir (Şekil 4). 50 adet tezin 21 farklı üniversite de yapılmış olması, çeşitlilik açısından önem arz etmekle birlikte, bu üniversiteler yakından incelendiğinde birkaç üniversitenin rakamsal olarak ön plana çıktığı görülmektedir.

İstanbul Üniversitesi (13 adet tez) rakamsal olarak en fazla tezin yapıldığı üniversitedir. Bu üniversiteyi 7 adet tez ile Marmara Üniversitesi ve 6 adet tez ile Gazi Üniversitesi takip etmektedir. Harran Üniversitesi (3 adet), Karabük Üniversitesi (2 adet), Akdeniz Üniversitesi (2 adet), Ankara Üniversitesi (2 adet) ve Mustafa Kemal Üniversitesi (2 adet) birden fazla tezin yapıldığı üniversitelerdir. Şekil 5 incelendiğinde 13 adet üniversite de ise birer tane tezin yapıldığı görülmektedir.

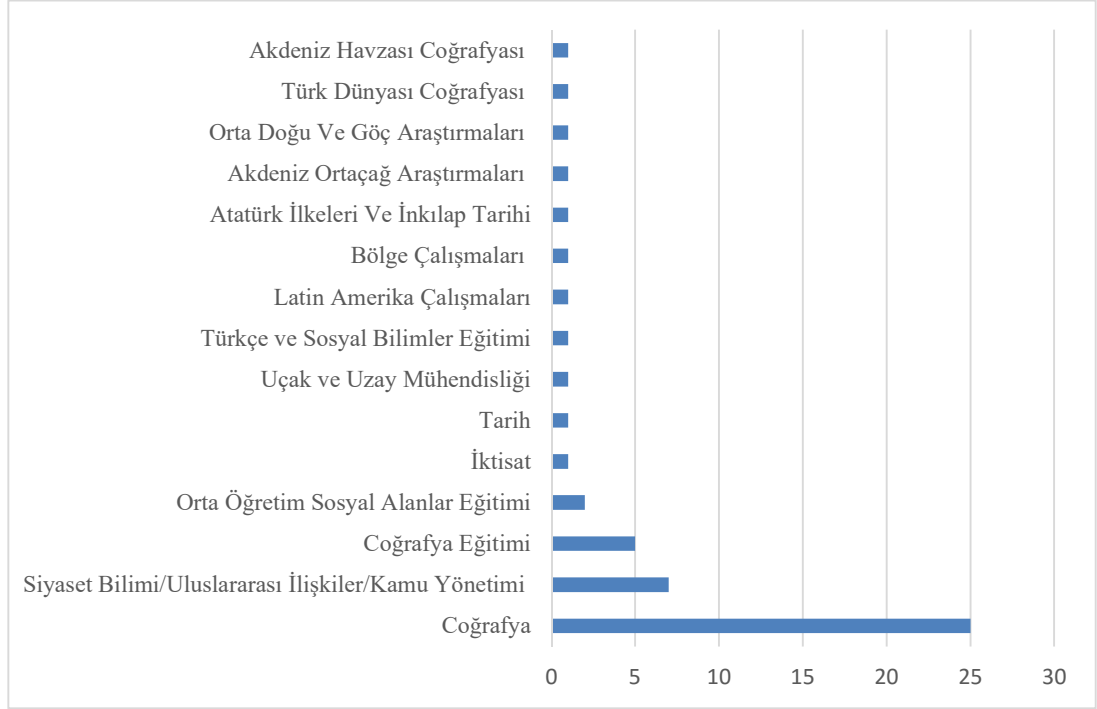

Şekil 5. Üniversitelerine Göre Lisansüstü Tezler

İstanbul Üniversitesi'nin sayısal üstünlüğü Türkiye'deki ilk coğrafya bölümünün bu üniversite çatısı altında olmasıyla bağlantılı olabilir. 1915 yılındaki adıyla İstanbul Darülfünunu çatısı altında açılan Coğrafya Darülmesai Osmanlı dönemindeki ilk coğrafya bölümü olmuştur. Darülmesai, 1933 yılındaki üniversite reformu Coğrafya Enstitüsü'ne dönüştürülmüş ve yine Cumhuriyet dönemindeki ilk coğrafya bölümü olmuştur (Gürsoy, 1974, s. 2). Yüz yılı aşkın bir geçmişe sahip olan ilgili bölümde siyasi coğrafya kapsamında yapılan lisansüstü tez sayısının fazlalığı anlaşılabilir bir durumdur. Şekil 6'da da tez yapılan üniversiteler görsel hale getirilmiştir. Burada da İstanbul, Gazi ve Marmara üniversitelerinin ön plana çıktığı görülmektedir.

Diğer taraftan eğitim fakülteleriyle birlikte toplam 55 bölümde coğrafya ve coğrafya eğitiminin verildiği göz önüne alındığında; siyasi coğrafya konusunda hem tamamlanmış tez sayısının hem de bu tezlerin coğrafya bölümüne dağılımlarının sınırlı kaldığı söylenebilir.

gelişeceğinden hareketle hangi alanlarda yatırım yapılabileceğini, havacılıkla bağlantılı yeni kurulacak tesislerin yer seçiminin nasıl olması gerektiğini jeopolitik unsurlar çerçevesinde ele aldığı görülmektedir (Sonuç, 2019). “Havacılıkta Jeopolitiğin Önemi, Uygun Hava Aracı Seçimi ve Belirlenen Bölgede Helikopter Bakım Merkezinin Ekonomik Modellemesi” başlıklı bu tez siyasi coğrafyayla olan ilişkisi kapsamında analize dâhil edilmiştir.

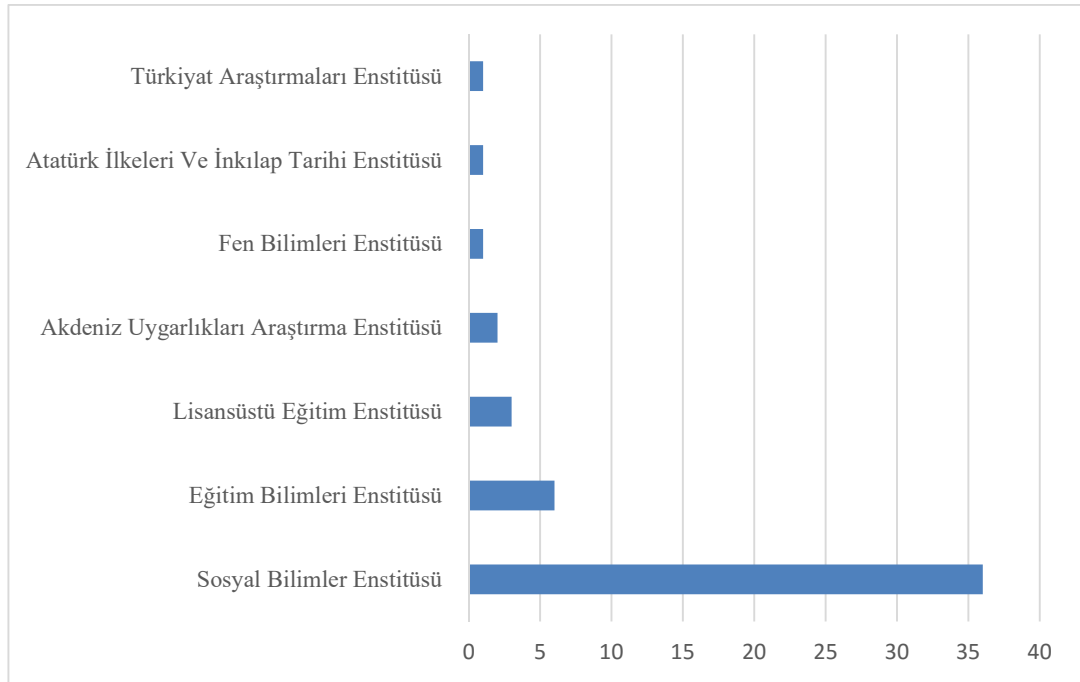
Şekil 7. Anabilim Dallarına Göre Lisansüstü Tezler

Diğer anabilim dalları ise hem siyasi coğrafyayı hem de jeopolitiği doğrudan ilgilendiren anabilim dallarıdır. Dünyanın farklı bölgelerini ve Türkiye'nin yakın çevresini işaret edecek şekilde isimlere sahip olan bu anabilim dallarında (Latin Amerika Çalışmaları Anabilim Dalı, Akdeniz Ortaçağ Araştırmaları Anabilim Dalı, Orta Doğu ve Göç Araştırmaları Anabilim Dalı, Türk Dünyası Coğrafyası Anabilim Dalı ve Akdeniz Havzası Coğrafyası Anabilim Dalı) yapılmış birkaç tezin adı bile bunu doğrular niteliktedir. Örneğin Orta Doğu ve Göç Araştırmaları Anabilim Dalı'nda “Siyasi Coğrafya Perspektifinden Türkiye-Suriye İlişkileri (2010-2020)”, Türk Dünyası Coğrafyası Anabilim Dalı'nda “Çeçenistan'ın Siyasi Coğrafyası” ve Akdeniz Havzası Coğrafyası Araştırmaları Anabilim Dalı'nda “Siyasi Coğrafya Açısından Libya” başlıklı lisansüstü tezler yapılmıştır.

Anabilim dalları ile birlikte, bu anabilim dallarının bağlı oldukları enstitülerin de analiz edilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda 50 adet lisansüstü tezin yapıldıkları

enstitülere göre dağılımları aşağıdaki gibidir. Sosyal bilimler içinde yer alan “Coğrafya” bölümlerinin bağlı olduğu anabilim dalı “Sosyal Bilimler Enstitüsü”dür. Bu bağlamda lisansüstü tezlerden 36 tanesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’ne bağlı anabilim dallarında yapılmıştır (Şekil 8).

Enstitü olarak Sosyal Bilimler Enstitüsü’nün çıkması şaşırtıcı değildir. Bu enstitüyü takiben 6 adet tez ile Eğitim Bilimleri Enstitüsü gelmektedir. Bu enstitü çatısında yapılan tezler anabilim dalı olarak ele alındığında yine coğrafya eğitiminin öğretmenlik eğitimi nedeniyle verildiği eğitim fakültelerinin anabilim dalları ile karşılaşılmaktadır. Bunlara örnek olarak “Eğitim Bilimleri Enstitüsü Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı”, “Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı Coğrafya Eğitimi Bilim Dalı” ve “Eğitim Bilimleri Enstitüsü Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı Coğrafya Öğretmenliği Bilim Dalı” verilebilir.

Şekil 8. Enstitülere Göre Lisansüstü Tezler

4.5. Dizin Terimlerine Göre Lisansüstü Tezler

Dizin terimleri, Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanında arama yapılırken, aranan tezlere hızlı ve doğru bir şekilde ulaşmayı sağlayan anahtar kelimelerin alfabetik listesidir. Yazar sisteme dizin terimi girerken, önerdiği terim

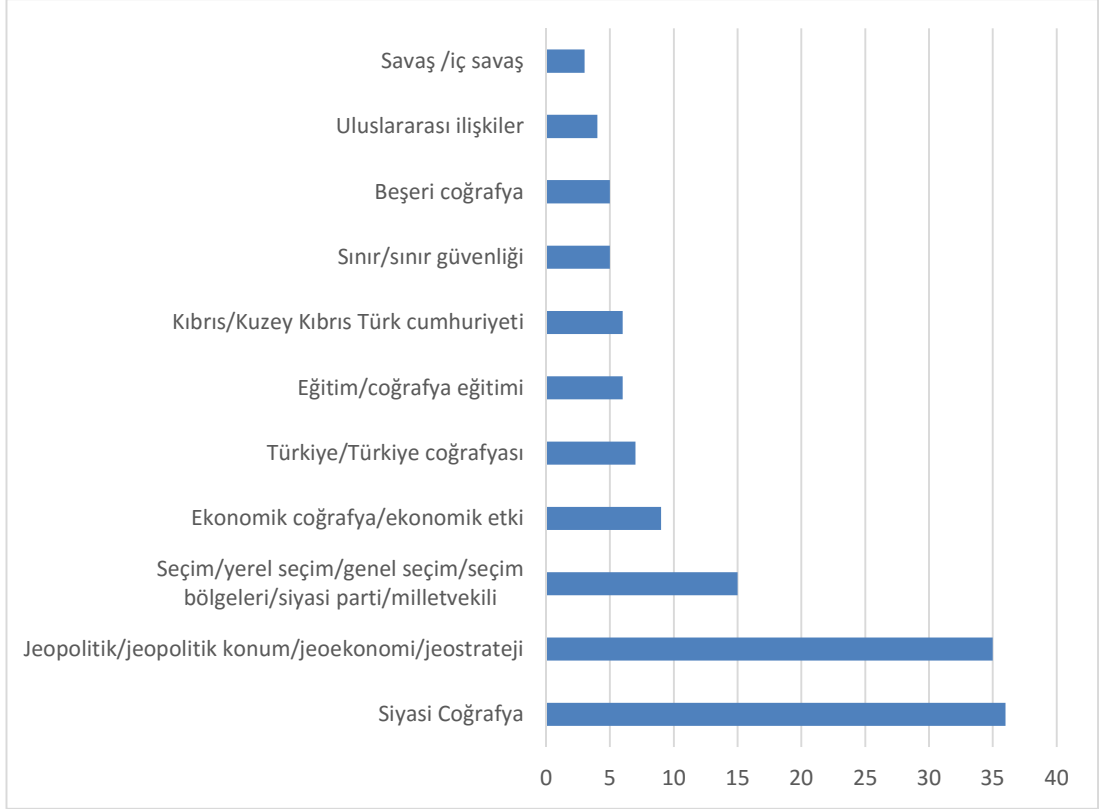
mevcut terimler arasında yoksa ilgili dizin teriminin Türkçesi ve İngilizcesi manuel şekilde sisteme kaydedilebilmektedir (YÖK, 2024a).

Analize tabi tutulan 50 adet lisansüstü tezin dizin terimleri incelendiğinde; 46 tezin dizin terimi mevcutken, 4 adet tezin dizin terimleri girilmediği tespit edilmiştir. Dizin terimi girilmemiş olan tezlerin hepsi de yüksek lisans tezidir. İlgili tezlerin tamamlanma tarihi 2005, 2019, 2021 ve 2023'tür. Özellikle günümüze yakın tarihlerde yazılmış olan tezlerde dizin terimlerinin bulunmaması düşündürücü olmuştur. Geri kalan 46 tezde toplam 294 adet dizin terimine ulaşılmıştır.

Sayı olarak yüksek bir değere sahip olan dizin terimleri gruplandırma yoluna gidilerek ele alınmıştır (Şekil 9). 294 tane dizin terimi arasında, 36 adet ile en çok kullanılmış olan "siyasi coğrafya" terimidir. Bu terimi 35 adet ile jeopolitik/jeopolitik konum/jeoekonomi/jeostrateji takip etmektedir. Seçim ve seçim coğrafyasıyla bağlantılı olarak seçim/ yerel seçim/ genel seçim/ seçim bölgeleri/ siyasi parti/ milletvekili terimleri toplamda 15 kez kullanılmıştır. Ekonomik coğrafya / ekonomik etki 9 kez; coğrafya 7 kez; Türkiye / Türkiye coğrafyası 7 kez; eğitim / coğrafya eğitim 6 kez, Kıbrıs / Kuzey Kıbrıs Türk cumhuriyeti 6 kez, sınır/ sınır güvenliği 5 kez; beşeri coğrafya 5 kez, uluslararası ilişkiler 4 kez ve savaş/ iç savaş 3 kez sisteme girilen dizin terimleridir.

Geride kalan dizin terimleri arasında, Türkiye'nin çevresindeki ve dünyanın farklı bölgelerindeki ülke ve bölgelere ilişkin önemli sayıda dizin teriminin kullanıldığı görülmektedir. Mekân bazlı çalışmalarda, ilgili ülke veya bölgelerin terimler arasında yer alması çalışma konusuyla ve alanıyla ilgili ipuçları vermesi açısından önemlidir. Dizin terimleri arasında yer alan ülke ve bölgeler şu şekildedir: Azerbaycan, Adalar, Ege Adaları, Abhazya, Güney Kafkasya, Güney Osetya, Kafkasya, Karabağ, Hatay, Ortadoğu, Suriye, Antalya, Levant, Ürdün, İsrail, Hatay/Reyhanlı, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Kıbrıs, Belen Geçidi, Venezuela, Rusya, Keşmir, Mezopotamya, Ankara, Doğu Akdeniz, Çeçenistan, Orta Asya, Sovyetler Birliği ve Şırnak/Uludere'dir. Bölge odaklı lisansüstü tezlerde çoğunlukla Türkiye'nin yakın çevresi inceleme konusu olmuştur.

Diğer dizin terimleri arasında dikkat çekici olanlar Arap- İsrail ilişkileri, Ortak Pazar / Avrupa Topluluğu, Suriye / İç Savaş, 11 Eylül 2001 Olayı, Göçmenler / Hatay Reyhanlı, Selçuklular Dönemi / Anadolu Selçukluları, Arap Baharı ve Türk Silahlı Kuvvetleri'dir.

Şekil 9. Lisansüstü Tezlerde Kullanılmış Olan Başlıca Dizin Terimleri

294 tane dizin terimi belirli temalar altında bir araya getirildiğinde aşağıdaki gibi ana tema ve alt temalar ortaya çıkmaktadır. Bu yapı, ana temaları ve onunla bağlantılı terimleri daha belirgin hale getirmektedir.

1. Siyasi Coğrafya

Siyasi Coğrafya

Siyasi Partiler

Genel Seçimler

Seçim Sistemleri

Yerel Seçimler

Sınır Güvenliği

Siyasi Katılma

Sınır İlişkileri

2. Jeopolitik

Jeopolitik

Jeostratejik Konum

Jeoekonomi

Jeopolitik Konum

Enerji Kaynakları

Münhasır Ekonomik Bölge

3. Uluslararası İlişkiler

Uluslararası Politika

Türk Dış Politikası

Suriye

Azerbaycan

Güney Kafkasya

Orta Doğu

4. Eğitim ve Coğrafya

Coğrafya

Coğrafya Eğitimi

Öğrenci Başarısı

Coğrafi Bilgi Sistemleri

Beşeri Coğrafya

Fiziki Coğrafya

Ekonomi ve Enerji

Ekonomik Coğrafya

Ekonomik Yapı

Doğal Gaz Sektörü

Petrol Boru Hatları

5. Kültürel ve Tarihi Unsurlar

Hafıza

Kültürel Coğrafya

Tarihi Coğrafya

Yer Adları

Anadolu Selçukluları

Dizin terimleri arasında kişi ismine göre tarama yapıldığında sadece 2 adet lisansüstü tezin dizin terimlerinde kişi ismi kullandığı görülmüştür. Bu isimler İbn Haldun ve Viladimir Putin'dir. İlgili dizin terimini kullanan tezlere bakıldığında İbn Haldun'un zaten araştırma konusu olduğu görülmüştür. Belge (2016), "Bir Beşeri Coğrafyacı Olarak İbn Haldun" konusunu yüksek lisans tez konusu olarak seçmiştir. Kulaklı (2020) ise Viladimir Putin'le doğrudan ilişkili olarak "Putin Dönemi Rus Jeopolitik Tahayyülü" konusunda yüksek lisans tezini tamamlamıştır.

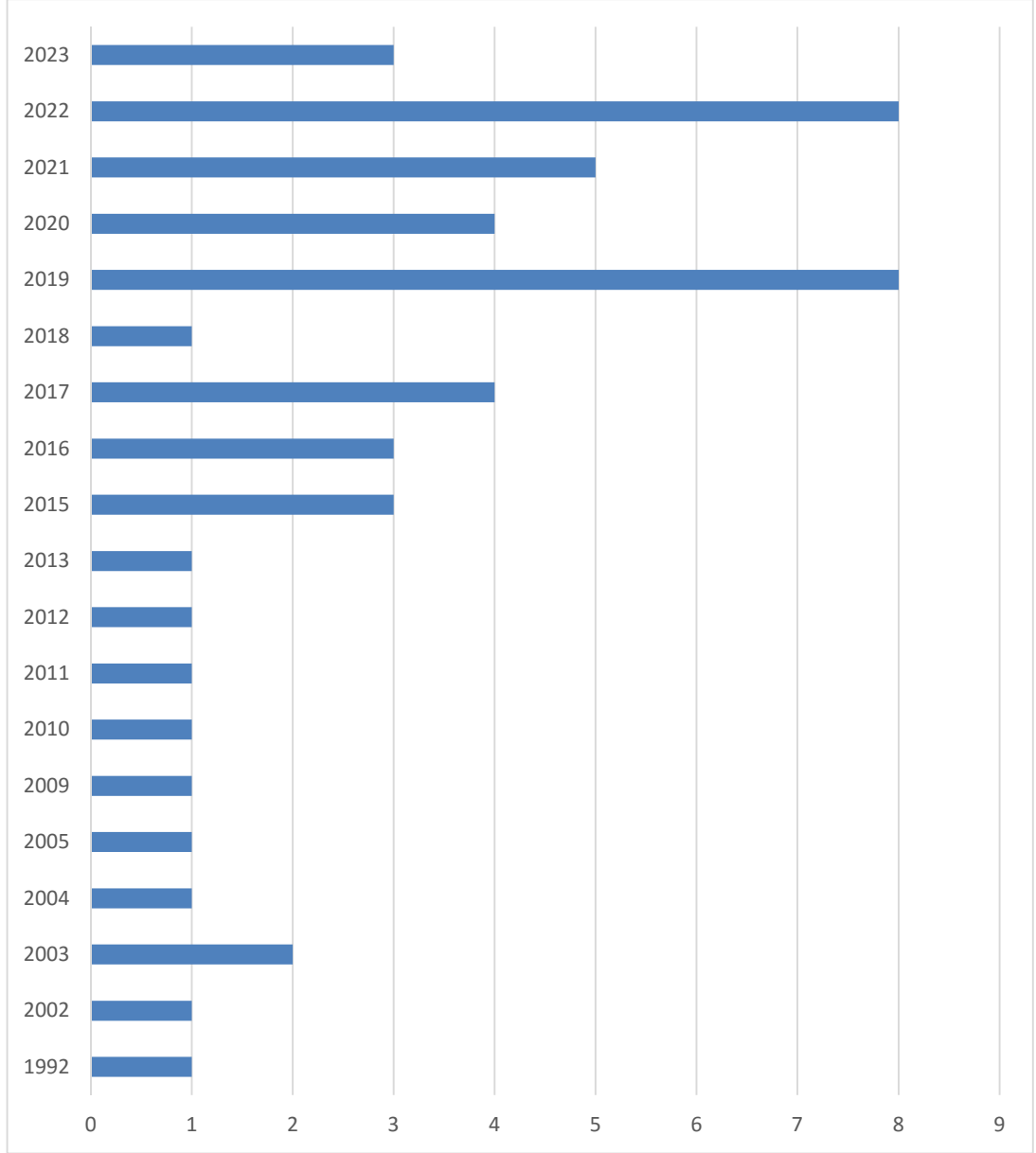
Dizin terimleri topluca değerlendirildiğinde, hem siyasi coğrafya hem de jeopolitik konularına odaklı olan çok sayıda dizin teriminin kullanıldığı söylenebilir. Arap Baharı Devrimi'nden sınır problemlerine, boru hatlarından Ege Denizi'ndeki adalar probleminde, seçim sonuçlarından Afganistan'ın siyasi coğrafyasına, Keşmir'in jeopolitiğinden Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin jeopolitik önemine, Türkiye-İran gümrük kapılarından kamusal yer adlarına kadar doğrudan siyasi coğrafya kapsamındaki dizin terimleri ve tez konuları mevcuttur. Tüm dizin terimleri kullanılarak oluşturulan kelime bulutu dizin terimlerini daha anlaşılır kılmaktadır (Şekil 10).

Şekil 10. Lisansüstü Tezlerde Kullanılmış Olan Başlıca Dizin Terimlerine İlişkin Kelime Bulutu

4.6. Yapıldıkları Yıllara Göre Lisansüstü Tezler

Analize tabi tutulan 50 tez tamamlandıkları yıllara göre ele alındığında dikkat çekici birkaç husus ön plana çıkmaktadır (Şekil 11). Tüm bilim alanları dâhil edilerek Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanı'nda yapılan sorgulamaya göre Türkiye'de tamamlanan ilk tezin 1959 yılına ait olduğu saptanmıştır (YÖK, 2024b). Siyasi coğrafya konusunda yapılan ilk tez ise 1992 yılındadır. Diğer bir ifadeyle yapılmış olan ilk tezin üzerinden 33 yıl geçtikten sonra siyasi coğrafya konusunda bir tez yapıldığı söylenebilir.

Şekil 11. Yapıldıkları Yıllara Göre Lisansüstü Tezler

Bu nokta da 33 yıllık bir süre, gecikme mi değil mi şeklinde sorgulanabilir. İlgili yıllar arasında özellikle Türkiye’deki coğrafya bölümlerinin sayısının az olması, araştırma konusu olarak öncelik verilecek başka konuların olması şeklinde bu gecikme bir nevi açıklanabilir. Burada asıl önemli olan husus ise siyasi coğrafya konusunda 1992 yılında yapılmış olan ilk tezin ardından ikinci bir tezin yazılması için geçen süredir.

1992 yılından sonra, ikinci tezin yazılması için 10 yıl geçmiştir. 2002 ile 2005 yılları arasında (2002 yılı 1 adet, 2003 yılı 2 adet, 2004 yılı 1 adet ve 2005 yılı 1 adet) yine siyasi coğrafya konusunda lisansüstü tezlerin hazırlandığı görülmektedir. Ancak

2005 yılından sonra yine bir kesinti olmuş ve 2006, 2007 ve 2008 yıllarında siyasi coğrafya konusu ne bir yüksek lisans tezine ne de bir doktora tezine araştırma konusu olmamıştır. İlerleyen yıllarda tekrar 2014 yılında siyasi coğrafyanın lisansüstü çalışmalara konu olmadığı görülmektedir. 1992 – 2023 yılları arasında ön plana çıkan 8'er adet lisansüstü çalışmayla 2019 ve 2022 yıllarıdır.

Lisansüstü eğitim kademeleri çerçevesinde yıllara göre tamamlanmış olan tezler ele alındığında; siyasi coğrafya konusundaki ilk yüksek lisans tezi 1992 yılında yapılmışken; ilk doktora tezi 2010 yılında yapılmıştır. Bu araştırma alanıyla ilgili ilk doktora tezinin evveliyatının çok olmadığı aşikârdır.

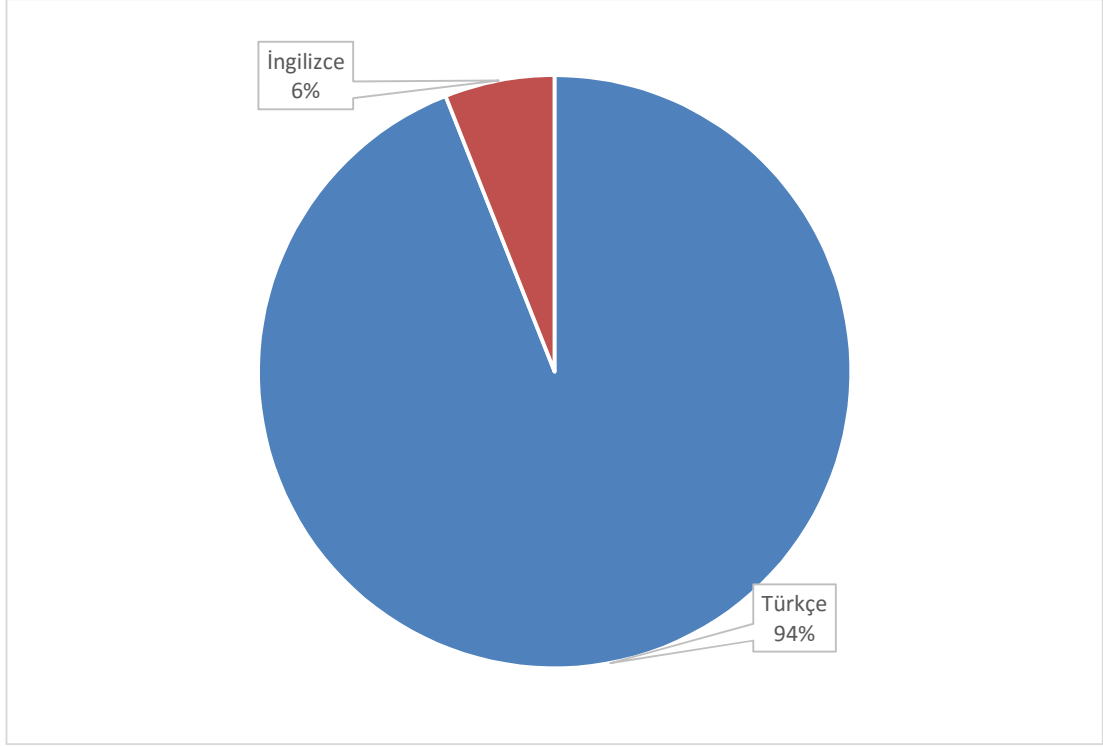
4.7. Yayın Dillerine Göre Lisansüstü Tezler

Yayın dilleri kapsamında 50 adet lisansüstü tez incelendiğinde; sadece 3 adet tezin Türkçe dışında başka bir dilde yazıldığı tespit edilmiştir (Şekil 12). Bu 3 tez de İngilizce olarak kaleme alınmıştır ve 3'ü de yüksek lisans tezidir.

İngilizce dilinde yazılmış bu tezler ayrıntılı ele alındığında; 2017 yılında yapılmış olan ilk tez Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı'nda yapılmıştır. İlgili bilim dalında yapılmış olan diğer tezler incelendiğinde Türkçe olarak da tamamlanmış tezlere rastlanılmaktadır. Burada yazarın tezi için İngilizce dilini tercih ettiği söylenebilir.

2019 yılında hazırlanmış olan 2. tez İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Uçak ve Uzay Mühendisliği Anabilim Dalı Uçak ve Uzay Mühendisliği Bilim Dalı'nda hazırlanmıştır. Bu bilim dalında da Türkçe tezlerin yazıldığı tespit edilmiştir.

2021 yılında yapılmış olan 3. tez ise Boğaziçi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı'nda hazırlanmıştır. İlgili anabilim dalında günümüze kadar farklı konularda tamamlanmış olan 153 tezin hepsi İngilizce olarak yazılmıştır. Bu bağlamda Boğaziçi Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği incelendiğinde, üniversitenin lisansüstü öğretim dilinin İngilizce olduğu tespit edilmiştir.

Şekil 12. Yayın Dillerine Göre Lisansüstü Tezler

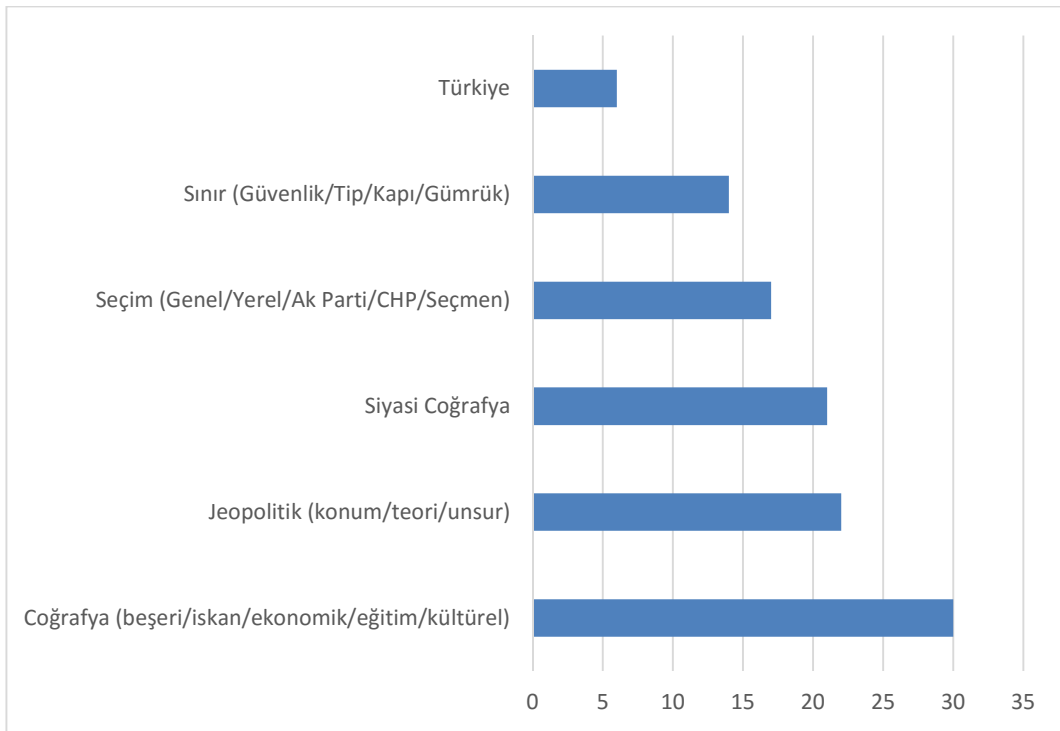
4.8. Anahtar Kelimelerine Göre Lisansüstü Tezler

Anahtar kelimeler de dizin terimleri gibi diğer araştırmacılar veya ilgililer tarafından ulaşılmak istenen tezin görünürlüğünü artıran önemli araçlardan biridir. Tezin yazarı tarafından tercih edilen ve genellikle tezlerin özetinin hemen ardından yer alan anahtar kelimeler, ilgili tezin içeriğini ve ana konularını özetleyen kelimelerdir. Bu kelimeler sayesinde tezin hangi konulara odaklandığı anlaşılmaktadır. Genellikle 5 kelime şeklinde tercih edilen anahtar kelimeler bir nevi tezin hızlı bir şekilde anlaşılmasına imkân tanımaktadır.

Araştırma kapsamındaki 50 tez anahtar kelimeleri çerçevesinde incelendiğinde birkaç hususun dikkat çekici olduğu görülmektedir. 1 tanesi doktora tezi ve 7 tanesi yüksek lisans tezi olmak üzere 8 adet tez de anahtar kelime yazılmamıştır. Türkiye'deki çoğu üniversite enstitülerin benzer formatta tez yazım kılavuzlarına sahip oldukları bilinmektedir. Genellikle benzer şablon kullanan enstitüler, tıpkı makalelerde olduğu gibi tezlerin özetlerinden sonra (genellikle Türkçe ve İngilizce özetler) anahtar kelimelerin yazılmasını istemektedir. Bu bağlamda 8 adet tezin anahtar kelimesinin yazılmamış olması düşündürücüdür. İlgili tezlerin tamamlandığı yıllar da çok eskilere gitmemektedir. Anahtar kelimesi olmayan doktora tezi 2011

yılında yazılmışken; yüksek lisans tezleri ise 2002, 2004, 2005, 2009, 2019, 2022 ve 2022 yıllarında yazılmışlardır. Özellikle son yıllarda (2019 ve 2022) tamamlanmış olan tezlerde anahtar kelimelerin olmaması bir hayli dikkat çekicidir.

Geri kalan 42 lisansüstü tez de 201 tane anahtar kelime kullanılmıştır (Şekil 13). Ortalama olarak nerdeyse her tez de 5 tane anahtar kelime mevcuttur. Bu anahtar kelimeler siyasi coğrafya kapsamında genel olarak değerlendirildiğinde, dizin terimlerinde olduğu gibi ilgili konu ile alakalı terimler olduğu söylenebilir. Siyasi coğrafya konusunda kullanılması beklenen anahtar kelimeler “siyaset, seçim, politika, jeopolitik, sınır, uluslararası ilişkiler, devlet” gibi kelimelerle ilgili anahtar sözcüklerdir.

Şekil 13. Lisansüstü Tezlerde Kullanılmış Olan Başlıca Anahtar Kelimeler

Tezlerde en çok kullanılmış olan anahtar kelime 30 adetle birlikte “coğrafya” kelimesidir. Burada coğrafya kelimesi bazen tek başına bazen de beşeri coğrafya, iskân coğrafyası, ekonomik coğrafya, coğrafya eğitimi ve kültürel coğrafya şeklinde anahtar kelime olarak kullanılmıştır. Coğrafya terimini 22 adetle birlikte “jeopolitik” takip etmektedir. Jeopolitik de coğrafya gibi bazen tek başına bazen de jeopolitik konum, jeopolitik teori ve jeopolitik unsur olarak tezlerde yer almıştır. Bu iki terimin ardından 21 adetle “siyasi coğrafya” terimi gelmektedir. Siyasi coğrafyanın ana araştırma konuları arasında yer alan seçim coğrafyasıyla ilişkili 17 anahtar kelime kullanılmıştır. Bu anahtar kelimeler grubunu seçim, genel seçim, yerel seçim, AK Parti, CHP ve

seçmen oluşturmaktadır. Ülkeler arası sınırlarla bağlantılı olan 14 anahtar kelime grubu bulunmaktadır. Bunlar sınır, güvenlik, sınır tipi, sınır kapısı ve gümrüktür.

Lisansüstü tezlerdeki anahtar bütün olarak değerlendirildiğinde, coğrafya ve jeopolitik alanındaki temel kavramları yansıtarak güçlü bir “kelime bulutu” oluştuğu görülmektedir (Şekil 14). Şekil 14 oluşturulurken 201 adet anahtar kelimenin hepsi kullanılmıştır. Önemli terimler bir araya getirildiğinde ortaya çıkan kelime bulutu şu terimler çerçevesinde şekillenmektedir: Siyasi Coğrafya, Jeopolitik, Küresel Etkinlik, Sınır Güvenliği, Mekân, Seçim Coğrafyası, Güney Kafkasya, Mülteci, Doğu Akdeniz, Arap Baharı, Türkiye-Suriye İlişkileri, Jeoekonomi, Belen Geçidi, Uluslararası İlişkiler, Hafıza, Jeostrateji, Kaçakçılık, Kıbrıs, Afganistan, Göç Politikaları, Sosyal Medya, Enerji Politikaları ve Hidropolitik’tir. Bu terimler daha da özelleştirerek, belirli temalar oluşturulduğunda şu temalar ve alt kategoriler ortaya çıkmaktadır:

1. Siyasi Coğrafya

Siyasi Coğrafya

Sınır

Sınır Güvenliği

Seçim

Seçim Coğrafyası

Nüfus

Mülteci

3. Küresel ve Bölgesel Dinamikler

Ortadoğu

Güney Kafkasya

Türkiye-Suriye İlişkileri

Libya

Doğu Akdeniz

Arap Baharı

5. Sosyal Hareketler ve Ekonomi

Sosyal Medya

Göç Politikaları

Ekonomik Yapı

Enerji Politikaları

Kaçakçılık

2. Jeopolitik

Jeopolitik

Jeostrateji

Jeoekonomi

Eleştirel Jeopolitik

4. Tarih ve Kültür

Hafıza

Yer Adları

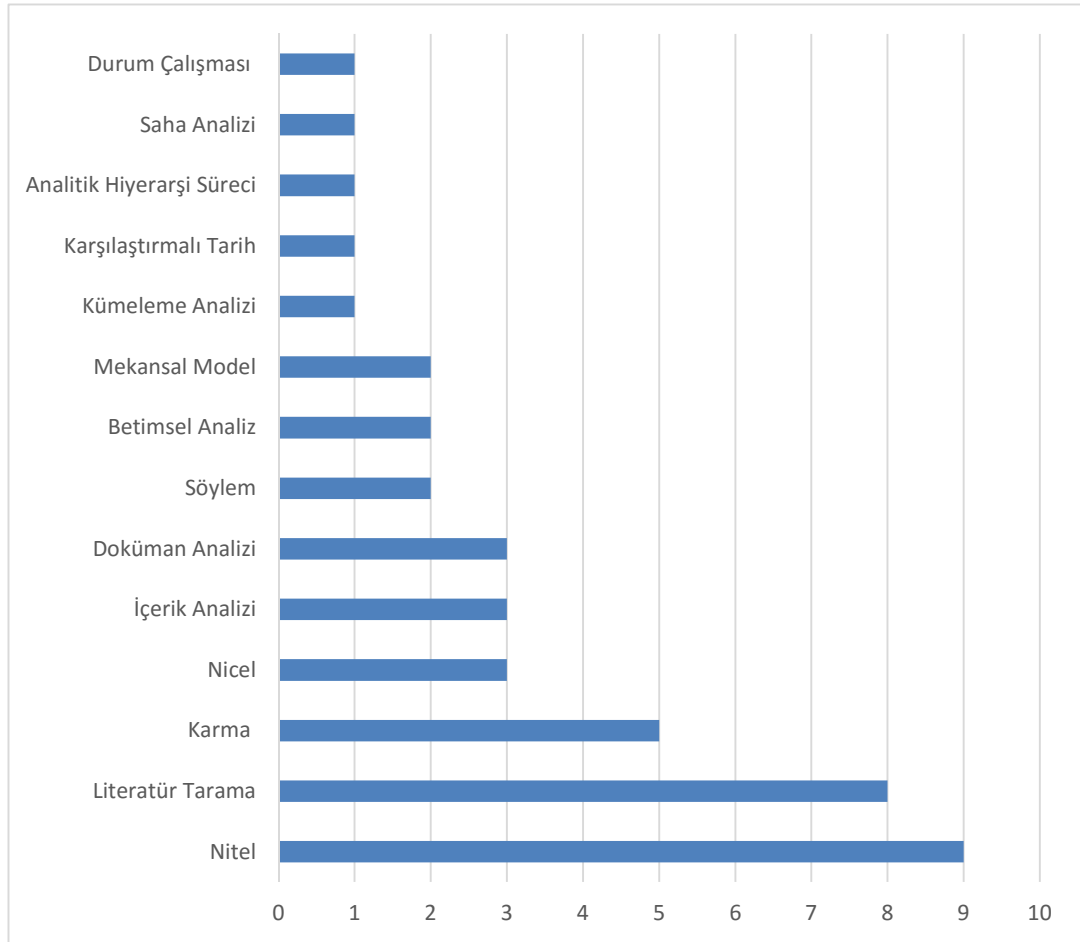
İdeoloji

Türk Tarih Tezi

Türk-İslam Sentezi

Geride kalan 37 tezin yöntemlerine bakıldığında 42 adet yöntemin kullanıldığı tespit edilmiştir (Şekil 15). Bazı tezler birden fazla yöntem kullandığı için tez sayısı ile tez yöntemleri sayısı birbirini tutmamaktadır. Nitel araştırma yazarlar tarafından en çok tercih edilen yöntem olmuştur.

Bu yöntemden sonra en çok tercih edilen yöntem literatür taramasıdır. Literatür taraması belirli bir konu hakkında daha önceden yapılmış olan çalışmaların (kitap, tez, makale, bildiri vb.) literatürün sistemli bir şekilde elde edilip değerlendirilmesi sürecini kapsamaktadır. Bu yöntemin tercihi mekâna ve arazi çalışmalarına dayalı araştırmalardan ziyade daha çok masa başında ilgili literatürün sistematik analizini yapmaktır.

Şekil 15. Yöntemlerine Göre Lisansüstü Tezler

Yöntem bilgisine sahip olan ilgili tezler detaylı incelendiğinde aslında doküman analizi, betimsel analiz ve içerik analizi yöntemlerini kullanan tezler de literatür taraması yöntemini kullanan tezler kapsamında oldukları görülmüştür. Hepsini birlikte ele alındığında 16 tezin aslında literatür tarama analizini yöntem olarak

ettikleri ifade edilebilir. Yine nitel araştırma yöntemini kullandığını belirten lisansüstü tezler de ayrıntılı incelendiğinde 6 adet tezin aslında literatür tarama analizini kullanarak tez çalışmalarını yürüttükleri tespit edilmiştir. Bu tezler de literatür tarama analizine dahil edildiğinde toplam rakam 22 olmaktadır. Diğer bir ifadeyle 37 adet tezde kullanılmış olan 42 yöntemin yarısından biraz fazlasını (%52'sini) literatür taraması analizi oluşturmaktadır.

Tezlerde kullanılmış olan diğer yöntemler ana hatlarıyla ele alındıklarını; seçim (yerel/genel) sonuçlarını mekânsal model analizi ve kümeleme analizi yöntemlerini kullanarak araştıran çalışmalar mevcuttur. Söylem analizini kullanarak, söylem verilerini sistematik bir şekilde toplayan çalışmalar vardır. Bu analiz yöntemi söylemler üzerine düşünerek, söylemleri bir düzen çerçevesinde analiz etmektedir (Çelik & Ekşi, 2008). Saha analizi yöntemini kullanan sadece 1 adet lisansüstü tez mevcuttur. Daha önce açıklandığı üzere analiz kapsamına giren tezlerin yarısı coğrafya anabilim dalında yapılmıştır. Diğer anabilim dalları göz ardı edilip; sadece mekâna yönelik analizleri ile ön plana çıkan coğrafya anabilim dalı kapsamında durum değerlendirildiğinde, 25 adet tezden sadece 1 tanesinin saha analiz yöntemini kullanmış olması düşündürücüdür.

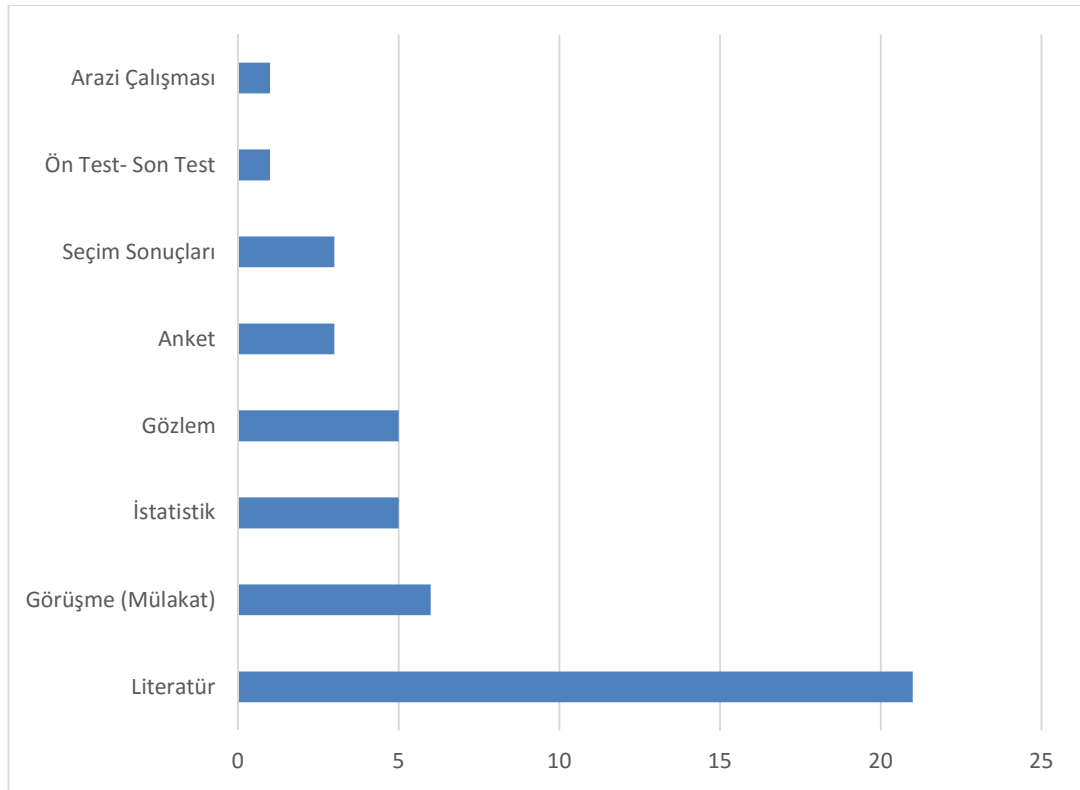
4.10. Veri Toplama Araç ve Teknikleri Göre Lisansüstü Tezler

Lisansüstü tezlerde veri toplama araç ve teknikleri, araştırılan konunun amacına ve kullanıla yönteme göre değişkenlik gösterebilir. Örneğin nitel yöntem tercih edilerek yapılacak olan bir araştırmada çoğunlukla gözlem, yapılandırılmış ya da yarı yapılandırılmış görüşme, odak grup görüşmesi, söylev ve metin analizi gibi veri toplama yöntemleri tercih edilmektedir (Baltacı, 2019, s. 374). Nicel yöntemle yapılan bir çalışma da ise veri toplama araçları anket, ölçek ve test kullanılmaktadır (Metin, 2014). Veri toplama araç ve teknikleri, araştırılan konunun yöntemi ile doğrudan bağlantılıdır.

Bu açıklamalar ışığında lisansüstü tezlerin veri toplama araç ve teknikleri incelendiğinde; tıpkı yöntemlerine göre lisansüstü tezler de olduğu gibi aynı sayıda lisansüstü tezde veri toplama araç ve tekniklerinden bahsedilmemiştir. Analize tabi tutulan 50 adet lisansüstü tezden 13 tanesinin veri toplama araç ve tekniği yoktur. Bu tezlerin 1'i doktora teziyken, 12 tanesi yüksek lisans tezidir.

Veri toplama araç ve tekniğine sahip 37 tez ele alındığında; ilgili tezlerde 45 adet veri toplama araç ve tekniğinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Yine yöntemlerinde olduğu gibi veri toplama araç ve tekniklerinde de birden fazla tekniği kullanan tezlerden dolayı tez sayısı ile veri toplama araç ve tekniği sayısı örtüşmemektedir.

En çok kullanılan veri toplama aracının literatür taraması olduğu görülmektedir (Şekil 16). Bu veri toplama aracı, toplam kullanılan veri toplama araç ve tekniklerinin % 57'sine tekabül etmektedir. Görüşme veya mülakat yöntemini kullanarak veri seti oluşturan çalışmaların oranı ise % 16'dır. Yine tıpkı yöntem de olduğu gibi arazi çalışmasına dayalı veri toplayan 1 adet tez bulunmaktadır.

Şekil 16. Veri Toplama Araç ve Teknikleri Göre Lisansüstü Tezler

4.11. Kaynakçalarına Göre Lisansüstü Tezler

Lisansüstü tezlerin kaynakça bölümleri, ilgili araştırma hazırlanırken yazarın yararlandığı bütün kaynakların bir araya getirildiği bölümdür. Bir tezin kaynakça bölümünün incelenmesi dahi o tez hakkında ipuçları verir. Bu bağlamda araştırmacılar çalışmalarında düzenli kaynakça oluşturmalı, tezlerinin yazım sürecinde yararlandıkları kaynakları kaynakça oluşturma kurallarına göre kaynakça listesine eklemeli, tez metni içerisinde atfı yapılan her bir kaynak kaynakça listesinde yer almalı

ve aynı şekilde kaynakça listesinde yer alan her bir kaynağa da metin içinde gönderme yapılmalıdır. Kaynakça listesinin kaç kaynaktan oluşması gerektiği gibi bir husus net değildir. Araştırılan konuya göre araştırmacının kullandığı kaynak sayısı değişiklik gösterebilir. Yine de genel olarak makalelerdeki kaynak sayısı ortalama 25-50, yüksek lisans tezlerindeki kaynak sayısı ise ortalama 100-150 ve doktora tezlerinde ise daha fazla olabilir (Demirci, 2013, s. 99).

İlgili açıklamalar eşliğinde analize tabi tutulan 41 yüksek lisans ve 9 doktora tezinin kaynakça bölümleri incelendiğinde elde edilen sonuçlar şu şekildedir.

- Tezlerde kaynak gösterimi hususunda bir standart bulunmamaktadır. Elbette ki üniversitelerin ve onlara bağlı olan enstitülerin tez yazım kılavuzları da birbirinden farklılık göstermektedir. Ancak burada standart diye ifade edilen belli bir şablon dâhilinde kaynağın yazarı, yayım yılı, kaynağın adı ve yayımlandığı yere ilişkin temel bilgilerdir. İncelenen bazı tezlerde yıl bilgileri ve yayım yeri bilgilerinin eksikliğine rastlanmıştır.
- Hem yüksek lisans hem de doktora tezlerinin bazılarında elektronik ortamlardan yararlanılan kaynaklar yine standart bir yazımdan uzak şekilde gösterilmiştir. Örneğin bir tezin kaynakçasında <https://www.yenisafak.com/> ve yine buna benzer şekilde başka bir tezde <https://www.trthaber.com> şeklinde kaynakça gösterimleri mevcuttur. Bu yüzden kaynakça değerlendirmeleri yapılırken yukarıda verilen örneklere benzer kaynakçalar analiz dışında tutulmuştur.
- Elektronik kaynaklara benzer şekilde gazete arşivlerinden yararlanmış olan bazı tezlerde de yine standart bir kaynakça gösterimi bulunmamaktadır. Örneğin kaynakça bölümü altında ayrı bir alt başlık açılarak yararlanılan gazeteler “Gazeteler” başlığı altında gösterilmek istenmiş ama burada da sadece “Cumhuriyet”, “Hürriyet”, “Radikal” vb. gibi yazılarak temel kaynakça gösterim kurallarına dahi uyulmamıştır. Bu şekildeki gösterilen kaynaklar da analize dâhil edilmemiştir.
- İstatistiki vb. nedenlerle kurum ve kuruluşlardan elde edilen veri ve bilgilere istinaden, bu kurum ve kuruluşların da kaynakça listesinde temel kaynakça kurallarına göre yer alması gerekmektedir. Burada da bazı tezlerin hatalı kaynakça oluşturduğu tespit edilmiştir. Gazeteler örneğinde olduğu gibi kaynakça bölümü altında “faydalanılan kurumlar” başlığıyla bir alt başlık

açılmış ve “Gümrük Bakanlığı”, “Başbakanlık Osmanlı Arşivi”, “İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü”, “Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı” gibi kaynakça gösterimi yapılmıştır. Sadece isim şeklinde ifade edilen bu kurumlar da kaynakça analizinden çıkarılmıştır.

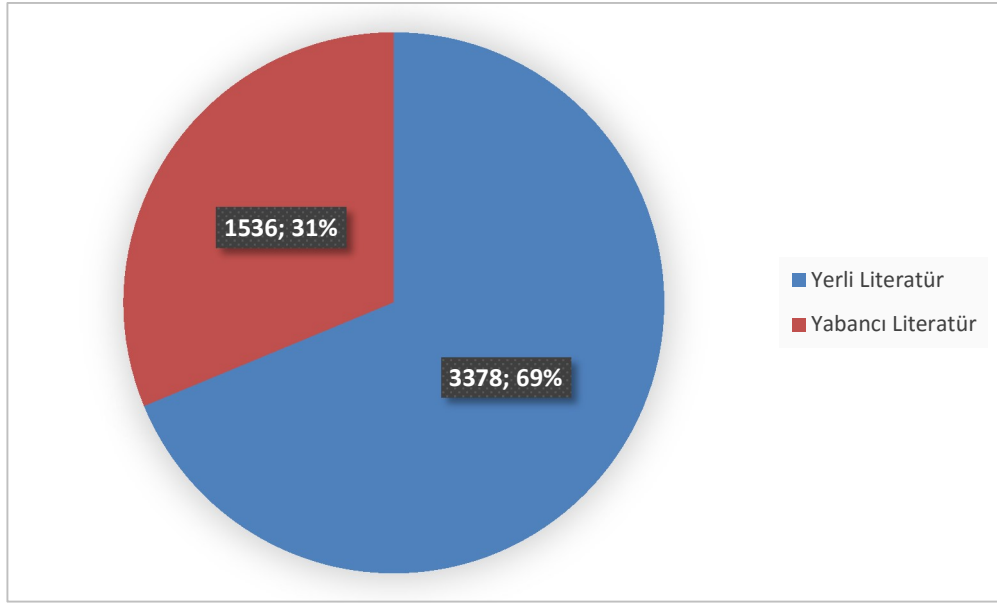
- İncelenen birkaç tezde tekrara dayalı hatalı kaynakça oluşturulduğu da tespit edilmiştir. Örneğin Ramazan Özey’in 2002 tarihli ve “Dünya ve Türkiye Ölçeğinde Siyasi Coğrafya” isimli kitabını ilgili yazar kaynakça da 3 kez tekrar etmiştir. Tekrara dayalı olan eserler de kaynakça tahliline dâhil edilmemiştir.

Bu hatalara ek olarak kaynakça yazım kuralları ile ilgili de önemli problemler mevcuttur. Bu hataların enstitülerin tez yazım kılavuzlarının farklı olmasıyla da ilgisi yoktur. Çünkü bilimsel çalışmaların kaynakça hazırlanmasındaki temel standartlardan biri kaynakçaların alfabetik olarak hazırlanmasıdır. Ancak incelenen 50 adet lisansüstü tezin bazılarında alfabetik sıralamaya uyulmadığı tespit edilmiştir. Yayım yeri ve yayım yılına ait bilgilerin yanlış girildiği tezler mevcuttur. Örneğin Friedrich Ratzel’in 1897 yılındaki “Siyasi Coğrafya” adlı eseri yayım yılı olarak 1987 girilmiştir ve ayrıca yayım yerine ilişkin bir bilgi de mevcut değildir.

Yine metin içi yapılan atıfların kaynakça da gösterilmesi temel zorunluluklardan birisidir. Ancak incelenen birçok tezde metin içi atıflar ile kaynakça arasında büyük uyumsuzluklar mevcuttur. Etik ihlali olmaması açısından yazarı ve tezi ile ilgili açıklayıcı bilgi vermeden bu hataları yapan birkaç teze bakıldığında şu tespitler yapılmıştır:

- Kaynakçasında 155 tane yabancı kaynağa atıf yapan bir tezin metin bölümlerinde bu yabancı kaynakların çoğuna gönderme yapılmamıştır.
- 24 sayfalık kaynakçaya sahip olan bir tezde 300’ün üzerinde yerli kaynak ve 60’ın üzerinde yabancı kaynak, kaynakça listesinde yer almaktayken; ilgili tezin metin bölümünün de sadece 30 tane atıf mevcuttur.
- Yine kaynakçasında 145 yerli ve 45 yabancı kaynak bulunan bir başka çalışma da metin içerisinde sadece 3 tane yabancı kaynağa atıf yapılmıştır.
- Tezlerin bazılarında, farklı kurum ve kuruluşlardan alınan harita ve istatistiklere metin içinde atıf yapılmamıştır ve ayrıca kaynakça listesinde de bu kurum ve kuruluşların bilgisi bulunmamaktadır.

Yukarıda açıklanan hata ve eksikliklerden sonra istatistiki olarak lisansüstü tezlerdeki kaynakçalar incelendiğinde; 41 adet yüksek lisans tezinde 3378 adet yerli kaynağın kullanıldığı buna karşılık 1536 yabancı kaynak kullanıldığı görülmektedir (Şekil 17). Oran olarak değerlendirildiğinde neredeyse kaynakça bölümlerinde yer alan her 3 çalışmadan birinin Türkçe dışındaki başka bir dilden olduğu söylenebilir. Ancak daha önce de değinildiği gibi tezlerin kaynakça listesinde yer alıp metin için kullanılmamış olan çok sayıda yabancı kaynak olduğu hususu göz önünde bulundurulmalıdır.

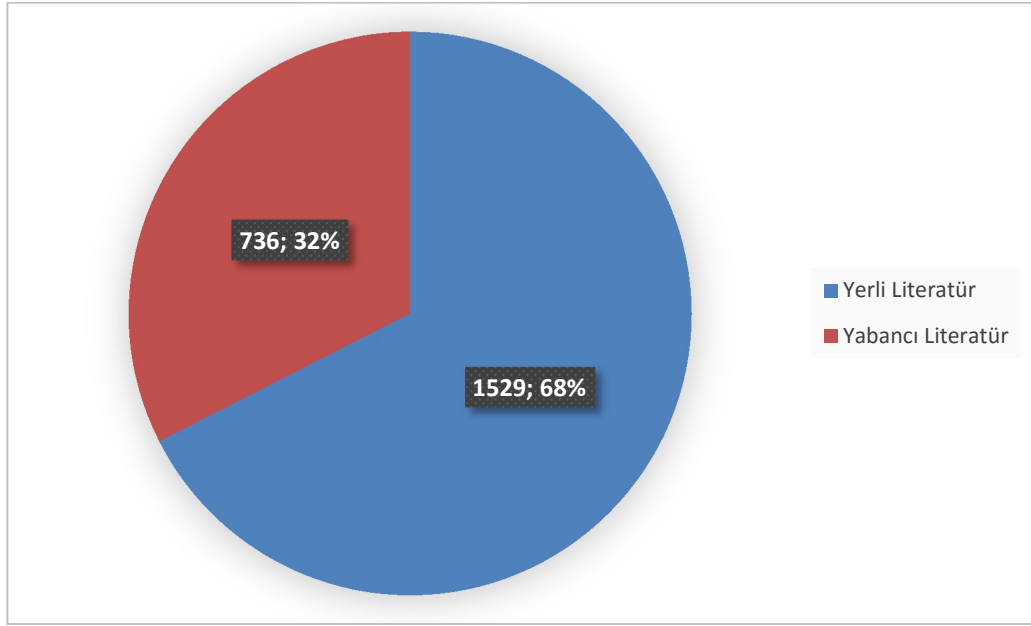
Şekil 17. Yüksek Lisans Tezlerinde Kullanılan Kaynaklar

9 adet doktora tezinde ise 1529 adet Türkçe kaynak kullanılmışken, 736 adet yabancı kaynak kullanılmıştır (Şekil 18). Yüksek lisans tezlerine benzer şekilde doktora tezlerinde kullanılan kaynakların da 1/3'ü Türkçe dışındaki başka bir dildedir. Yine yüksek lisans tezlerindeki problem bazı doktora tezlerinde de vardı. Doktora tezlerinde de kaynakça da yer alan atıfların (hem Türkçe hem de yabancı dilde) metin için kullanılmadığı tespit edilmiştir.

Tüm tezler birlikte değerlendirildiğinde 4907 Türkçe kaynak ve 2272 yabancı dilde kaynak olmak üzere toplam 7179 adet kaynak (kitap, makale, tez, bildiri, rapor vb.) tezlerde kullanılmıştır.

Yüksek lisans tezlerinden 6 tanesinde hiçbir yabancı kaynak kullanılmamıştır. Tez yazım dili İngilizce olan bir tezde ise Türkçe kaynak kullanılmamıştır. Tezler arasında sadece 22 kaynak kullanılarak tamamlanmış olan bir yüksek lisans tez

çalışması mevcuttur. Buna karşılık 484 kaynak kullanarak en çok kaynak kullanmış olan bir doktora tezi vardır.

Şekil 18. Doktora Tezlerinde Kullanılan Kaynaklar

Tez ve makale gibi akademik çalışmalarda, Türkçe dışındaki kaynakların kullanılmasının önemli avantajları vardır. Bu her çalışma da mutlaka yabancı kaynak olmak zorundadır anlamına gelmemektedir. Ancak siyasi coğrafya kapsamında yapılan çalışmalarda yabancı dildeki kaynaklar önem arz etmektedir. Çünkü bilimsel anlamda yaklaşık 125 yıllık bir geçmişe sahip olan akademik siyasi coğrafya uluslararası literatüre çok konu olmaktadır. Siyasi coğrafya ve jeopolitik ile ilgili teoriler (özellikle hâkimiyet teorileri) özellikle Alman, İngiliz ve Amerikan kökenli araştırmacılar tarafından kaleme alınmıştır. Bu bağlamda yabancı dildeki kaynaklar araştırılan konuyla ilgili perspektifin gelişmesine, güncel gelişmelerin takip edilmesine, farklı bakış açılarına dikkat edilmesine ve tezin geçerliliğinin artmasına imkân sağlamaktadır. Bu nedenlerle, yabancı dildeki kaynaklar, tez yazım sürecinde büyük bir öneme sahiptir.

Özellikle bilimsel olarak uluslararası arenada en sık kullanılmakta olan İngilizce dilinde bir literatür taraması yapmak, tezin kuramsal ve kavramsal çerçevesi oluşturulmasına katkı sağlayacaktır (Demirci, 2013, s. 99-101). Bunu Google arama motorunda siyasi coğrafya konusunda yapılan Türkçe ve yabancı dildeki arama sonuçları ile ifade edecek olursak; Google arama motorunda daha spesifik arama yaparak istenilen sonuçlara ulaşmak için tırnak işareti (“ ”) kullanılmaktadır. Buna istinaden “siyasi coğrafya” terimi Google arama motorunda sadece Türkçe geçen

sayfalarda tırnak işareti içinde aranmış ve yaklaşık 22.300 arama sonucuna ulaşılmıştır. Türkçe arama bir de tırnak işaretsiz olarak denenmiş ve yaklaşık 1.340.000 arama sonucuna ulaşılmıştır. Aynı arama tırnak işareti içinde olacak şekilde “political geography” terimi için yapılmış 3.340.000 arama sonucu çıkmıştır. “Political geography” terimi tırnak işareti olmadan Google da arama yapıldığında ise 542.000.000’luk bir sonuç çıkmıştır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuçlar

Bu araştırmanın odak noktası Türkiye’de lisansüstü tezlerde siyasi coğrafya konusunda yapılmış olan tezlerdir. Bu bağlamda Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanı’nda yapılan taramalar sonucunda elde edilen 50 adet tez içerik analizi kapsamında değerlendirilmiştir. İlgili tezler; araştırma alanıyla alakalı gelişmeleri, yenilikleri, değişiklikleri ve eğilimleri ortaya koymaları açısından önemlidir (İnce, Gül ve Bozyiğit, 2017, s. 126). Bu kapsamdaki bir içerik analiziyle birlikte mevcut araştırmaların ele aldığı hususlar ve bu araştırmaların hangi yöntem ve teknikleri kullandıkları tespit edilmekte; bu bağlamda yeni araştırmacılara temel çerçeve hakkında bilgi vermekte ve literatürdeki eksikliklere dikkat çekmektedir.

Araştırmanın giriş kısmında araştırma problemi olarak ifade edilen, Türkiye’de siyasi coğrafya konusunda yapılan lisansüstü çalışmaların “nicel azlığı ve nitel varlığı”na dair araştırma sonuçlarına bakıldığında; problemin haklı ve yerinde olduğu söylenebilir.

Günümüze kadar (2023 yılı sonu), 50 adet lisansüstü tezin araştırma konusu siyasi coğrafyayla ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Bu tezlerden 41 tanesi yüksek lisans 9 tanesi doktora tezidir. Tezlerin ana konusu coğrafyadır. Ancak siyasi coğrafya hususunda daha spesifik araştırma konularının ön plana çıkması beklenirdi. Örneğin uluslararası sular, küresel göçler ve mülteci göçleri, küreselleşme ile ilgili problemler, gelecekte kurulabilecek olan muhtemel küresel ve bölgesel birlikler (Güngördü, 2006), enerji kaynakları konusuna odaklanan çalışmalar, çevre sorunları temalı araştırmalar hususunda içerik analizine tabi tutulan tezlerin sınırlı kaldığı görülmektedir. Yukarıdaki tespit Öcal’ın tespitleri ile de örtüşmektedir. Öcal’a (2016, s. 234-239) göre Türkiye’de siyasi coğrafyanın önemi hala tam kavranamamış ve günümüz dünya politikasına etkili bir katkıda bulunulmamıştır. Hem bu araştırmayı hem de Öcal’ı destekleyecek şekilde, Akengin ve Yaşar’da (2019) çalışmalarında ifade ettikleri

“Türkiye’deki siyasi coğrafyayla ilgili araştırmaların en büyük eksikliği olarak bu araştırmalarda modern bakış ağısı, analiz ve yöntemlerden uzak kaldığı” tespitidir.

Tezler yapıldıkları üniversiteler bağlamında da sınırlı kalmıştır. Belirli üniversiteler (İstanbul Üniversitesi, Marmara Üniversitesi ve Gazi Üniversitesi) ve bu üniversitelere bağlı olan enstitülerin ağırlığı hissedilmektedir. Ayrıca siyasi coğrafya konusu sadece coğrafya bölümlerini ilgilendiren bir araştırma alanı değildir. Bu konu birçok bilim dalını ilgilendiren araştırma alanlarına sahiptir. Bu bağlamda başta siyaset bilimi, tarih, sosyoloji, uluslararası ilişkiler, kamu yönetimi olmak üzere diğer bilim dallarından da siyasi coğrafyayla ilgili daha fazla sayıda tezleri yapılması gerekmektedir.

Günümüze doğru siyasi coğrafya konusunda tamamlanan tez sayısında bir artış olduğu gözlenmektedir. 2010’lu yıllara kadar neredeyse yılda 1 tane olan tez sayısı, bu yıldan sonra yıllık bazda artış göstermesine rağmen sayı anlamda tatmin edici değildir. Hatta 2014 yılında bu konuyla ilgili hiçbir tezin yapılmamış olması ve yine ilgili konudaki ilk doktora tezinin 2010 yılında yapılmış olması düşündürücüdür. Türkiye’nin iç ve dış politikası kapsamında konu değerlendirildiğinde, siyasi coğrafya konusunda çalışılabilecek birçok araştırma alanı mevcuttur. Türkiye’nin doğu ve batı dünyası arasında hem kara hem deniz yoluyla bir köprü konumunda olması, birçok ülkeyle hem kara hem deniz sınırına sahip olması, dünyadaki sıcak çatışma noktalarına yakın bir konumda yer alması, ülke içerisinde kültürel ve etnik çeşitliliğin fazla olması, uluslararası ve bölgesel örgütler ile ilişkilerinin sürekli gündem de olması ve yine doğu-batı arasında enerji koridoru görevi görmesi gibi konular bu kapsamda araştırma yapılabilecek başlıca konulardır.

Lisansüstü tezlerin çoğunluğunun literatür taramasına dayalı yöntem tercih etmesi de tartışma konusudur. Masa başı çalışma odaklı olarak düşünölebilecek bu yöntem, araştırmacılar tarafından elbette seğıilebilir. Ancak çoğunluğu coğrafya anabilim dalında tamamlanmış olan bu tezlerde saha/arazi çalışmaları yöntemini tercih eden daha fazla tezin olması beklentiler arasındaydı. Bu yöntemi tercih eden sadece 1 tezin olması hem araştırma süreci hem yöntem açısından kolaycılığa kağıldığına dair şüpheler uyandırmaktadır. Coğrafya; arazide ve insana dokunarak/temas ederek de yapılabilir ki bu şekilde arazi çalışmaları ile birlikte desteklenen coğrafi çalışmalar önemlidir. Seğıilen bir konu ve bu konuyla bağlantılı bir yerde yapılacak olan arazi çalışmaları, ölçümleri ve veri toplama faaliyetleri coğrafyanın bütün alt dallarında olduğu gibi siyasi coğrafya alanında da yapılabilir (Çalışkan, 2015). Saha çalışmaları

tek bir yöntem veya teknikten daha fazlasını kapmamakta; gözlem, mülakat ve dokümanlar gibi çoklu bakış açılarını bir araya getirmektedir Patton, 2014, s. 306-307).

Yine yöntem konusuna odaklanıldığında; yöntem bilgisinden yoksun 13 (1'i doktora ve 12'si yüksek lisans tezi) tezin izah edilebilir bir yanı yoktur. Çünkü yöntem bilgisiyyle birlikte, tezlerin genellikle giriş bölümü altında yer alan alt bölümlerden biri olan amaç bölümünde ifade edilen amaca ulaşmak için neyin/ne şekilde yapılacağı belirtilmektedir (Tiryaki, 2014, s. 147). Diğer bir ifadeyle yöntem bölümü araştırmanın amacını veya ele aldığı problemi çözmek için izlenen yolun açıklandığı bölümdür. Araştırma yöntemi; ele alınan problemin çözümü için gerekli verilerin nasıl ve nereden toplandığının, verilerin analizinin nasıl yapıldığının ifade edildiği bölümdür (Güzeldemir, 2015, s. 12). Bu bağlamda yöntem bilgisi içermeyen bir tezde; araştırma sorusu veya varsayımında, veri toplama ve analiz sürecinde eksiklikler olacaktır. Böyle bir tez, temel akademik standarttan uzak bir tez şeklinde de değerlendirilebilir.

Yöntem bilgisine paralel olacak şekilde yine 1'i doktora ve 12'si yüksek lisans tezi olmak üzere toplam 13 tezde veri toplama araç ve tekniklerinden bahsedilmemektedir. Bu bağlamda hem yöntemi hem de veri toplama araç ve tekniği olmayan bir tez nasıl bir tezdür sorusu akla gelmektedir.

Son olarak ilgili tezlerin kaynakçaları değerlendirildiğinde; bulgular bölümünde ayrıntılı şekilde ifade edildiği gibi birçok tezin kaynakça listesi ile metin içi yapılan atıflar örtüşmemektedir. Kaynakça listesi oluşturulurken yapılan yazım hataları, bilgi eksikliği (yayınevi, yıl gibi) ve belki 1-2 eksik kaynak gösterimi bir noktaya kadar anlaşılabilir bir durumdur. Ancak kaynakçada gösterildiği halde metin içerisinde gösterilmemiş olan kaynaklar, ilgili tez(ler)in etik açıdan sorunlu olması şeklinde değerlendirilebilir. Çünkü okuyucu, yazarın hangi bilgiyi hangi kaynaktan aldığı konusunda şüpheye düşer. Bu durum ilgili tezin akademik değerinin ve güvenilirliğinin düşmesinde etkili olur.

5.2. Öneriler

Araştırmanın ana bulguları dikkate alınarak yapılan öneriler şu şekildedir:

Araştırma kapsamının genişletilmesiyle ilgili olarak:

- Siyasi coğrafya ile ilişkili olan hem coğrafya biliminin hem de coğrafya bilim alanı dışındaki bilim dallarının bu konuda daha çok tez yazımına önem vermesi gereklidir.
- Disiplinlerarası çalışmaları destekleyecek şekilde farklı bilim dallarında yapılacak olan tezlerde eş danışman seçeneği değerlendirilebilir.
- Siyasi coğrafya ile ilişkili güncel yabancı literatüre hâkim olunması gereklidir.

Yöntemle ilgili olarak:

- Saha/arazi çalışmalarına odaklı tezlerin sayısı artmalıdır.
- Mülakat, görüşme veya anket gibi farklı veri toplama yöntemlerine daha fazla ağırlık verilmelidir.

Kaynakça ile ilgili olarak:

- Metin içinde kullanılan atıflar ile kaynakça listesinin uyumlu olması gerekmektedir.
- Tezlerde kullanılan kaynakların çeşitlendirilmesi (kitap, makale, tez, bildiri, rapor vb.) önemlidir.
- Yerli literatür ile birlikte uluslararası literatüre de yer verilmelidir.

Üniversitelerle ilgili olarak:

- Siyasi coğrafya konusunda tezlerin yapıldığı üniversitelerin çeşitliliğini artırmak için lisansüstü öğrencilere yönelik destek programlarına siyasi coğrafya alanının da eklenmesi gerekmektedir. Bu konuda YÖK'ün 100/2000 doktora bursu işlevseldir. YÖK, belirlediği alanlar çerçevesinde doktora programlarında öğrenim gören öğrencileri desteklemektedir. Ancak YÖK'ün güncel destek alanları arasında maalesef "siyasi coğrafya" yoktur (YÖK, 2024c).

KAYNAKÇA

- Agnew, J., Mitchell, K. and Toal, G. (2006). *A companion to political geography*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Akengin, H. (2022). *Siyasi coğrafya insan ve mekân yönetimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Akengin, H. ve Yaşar, A. (2019). Siyasi coğrafya literatürü üzerine bir değerlendirme. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 17 (34), 421-439.
- Altunok, B. N. (2020). *Ortaokul düzeyinde kazandırılması hedeflenen beşeri coğrafya kavramlarının belirlenmesi ve kavramların öğretilme düzeyi: Kırşehir örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kırşehir: Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arı, Y. (2022). Coğrafyanın tanımı, kapsamı ve neden coğrafya?. R. Sever (Editör), *Eğitimde coğrafya okuryazarlığı-I* içinde (s. 89-108). Ankara: Pegem Akademi.
- Baltacı, A. (2018). Nitel araştırmalarda örnekleme yöntemleri ve örnek hacmi sorunsalı üzerine kavramsal bir inceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (1), 231-274.
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır?. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5 (2), 368-388.
- Başman, H. (2003). *Coğrafi bilgi sisteminin, beşeri coğrafya konularının uygulamalarında ve öğretiminde kullanılması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Bekaroğlu, E. ve Yavan, N. (2013). Modern Türk coğrafyasının tarihsel gelişiminde batılı coğrafya okullarının etkisi: Ampirik bir analiz. *Beşeri Coğrafya Dergisi*, 1 (1), 51-66.
- Belge, R. (2016). Bir beşeri coğrafyacı olarak İbn Haldun. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bilgili, M. ve Kocalar, A. O. (2020). Coğrafya nedir?. *Liberal Düşünce Dergisi*, 25 (99), 145-162.
- Burnett, A. D. and Taylor, P. J. (1981). *Political studies from spatial perspectives: Anglo-American essays on political geography*. New Jersey: John Wiley & Sons.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2011). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.

- Çalışkan, H. (2019). *Meşrutiyetten Cumhuriyete geçiş döneminde kullanılan coğrafya ders kitaplarının incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çalışkan, O. (2015). *Coğrafya eğitimi ve arazi çalışmaları*. Ankara: Pegem Akademi.
- Çelik, H. ve Ekşi, H. (2008). Söylem analizi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 27 (27), 99-117.
- Çengel, R. (2022). *6360 sayılı Kanunun kıyı belediyelerinde hizmet sunumuna etkisi: Kuşadası Belediyesi örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Aydın: Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çetin, B. (2017). Türkiye siyasi coğrafya literatürünün (kitap) analizine yönelik bir deneme. F. Arslan (Editör), *Türkiye coğrafyası araştırmaları Prof. Dr. Mesut Elibüyük'e armağan içinde* (s. 81-114). Ankara: Pegem Akademi.
- Çifçi, T. (2017). Türkiye'de coğrafya eğitimi alanında yapılan lisansüstü tezlerin (2006-2017) eğilimleri. *Journal of History Culture and Art Research*, 6 (4), 864-887.
- Demirci, A. (2013). Araştırma konusunun belirlenmesi ve planlanması. Y. Arı ve İ. Kaya (Editörler). *Coğrafya Araştırma Yöntemleri içinde* (73-106). Balıkesir: Coğrafyacılar Derneği.
- Dikmenli, Y., Öztürk Demirbaş, Ç. ve Yakar, H. (2018). Türkiye'de milli parklar konusunda hazırlanan lisansüstü tezlerin genel eğilimleri. *OPUS International Journal of Society Researches*, 9 (16), 1750-1769.
- Doğanay, H. ve Doğanay, S. (2015). *Coğrafyaya giriş*. Ankara: Pegem Akademi.
- Doğanay, H.; Özdemir, Ü. ve Şahin, İ. F. (2003). *Coğrafyaya giriş 2 genel beşeri ve ekonomik coğrafya*. Erzurum: Aktif Yayınevi.
- Ergin, H. (2019). *Türkiye'nin ulusal güvenliğinde coğrafyanın önemi ve müfredatlardaki yeri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Eşmekaya, U. O. (2019). *Siyasi coğrafya öğretimi açısından örnek bir inceleme: Belen Geçidi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Gökmen, S. R. (2010). *Geopolitics and the study of international relations*. Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Günel, K. (1995). Siyasal coğrafyada yeni yaklaşımlar. *Türk Coğrafya Dergisi*, 30, 457-461.
- Günel, K. (2008). *Coğrafyanın siyasal gücü*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Güngördü, E. (2006). *Siyasi, fiziki, beşeri ve ekonomik yönü ile devleler coğrafyası (eğitim fakülteleri için)*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.

- Gürsoy, C. (1974). Cumhuriyetimizin 50. yılında coğrafya ve Türk Coğrafya Kurumu. *Türk Coğrafya Dergisi*, (26), 1-3.
- Güzeldemir, M. E. (2015). Bilimsel yazı nasıl hazırlanır?. *Aydın Sağlık Dergisi*, 1 (1), 1-26.
- Hepkul, A. (2002). Bir sosyal bilim araştırma yöntemi olarak içerik analizi. *Anadolu Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18 (1), 1-12.
- Herb, G. H. (2008). The politics of political geography. K. Cox, M. Low, and J. Robinson (Editörler), *The Sage Handbook of Political Geography* içinde (s. 21-40). Los Angeles: SAGE Publications.
- Horzum, T., Şahin, F., Gök, E., Yurttaş Kumlu, G. D., Şahin, D., Yamaş, H., Tüzün, Ü. N. ve Hacıoğlu, Y. (2016). Sosyal bilimler alanlarında hazırlanan tezler için raporlaştırma önerileri: Bir tez nasıl yazılmalıdır?. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 36 (3), 489-521.
- İnce, M., Gül, H. ve Bozyiğit, S. (2017). Türkiye’de turizm pazarlaması konusunda yazılan lisansüstü tezlerin içerik analizi yöntemiyle incelenmesi: 1990-2016. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6 (5), 113-130.
- İzıbrak, R. (1992). *Coğrafya terimleri sözlüğü*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları Öğretmen Kitapları Dizisi: 157. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Jones, M., Jones, R. and Woods, M. (2004). *An introduction to political geography space, place and politics*. Londra: Routledge.
- Kaya, B. E. (2023). “Coğrafya siyaset ilişkisi”, *International Academic Social Resources Journal*, 8 (53), 3539-3547.
- Kayapınar, M. A. (2022). Siyaset nedir? Türkiye’de siyaset çalışmalarının imkânı üzerine kuramsal bir çözümleme. *Artuklu Akademi*, 9 (1), 1-21.
- Kulaklı, B. (2020). *Putin dönemi Rus jeopolitik tahayyülü*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kurtoğlu Erden, M. ve Seferoğlu, S. S. (2021). Lisansüstü düzeyde eğitime ilişkin öğrenci değerlendirmeleri: Bilgisayar ve öğretim teknolojileri eğitimi bölümü lisansüstü öğrencileri örneği. *Milli Eğitim Dergisi*, 50 (230), 939-958.
- Mamadouh, V. and Müller, M. (2017). Political geography and geopolitics. D. Mishkova ve B. Trencsenyi (Editörler). *European regions and boundaries: A conceptual history* içinde (258-279). New York: Berghahn Books.
- Metin, M. (2014). Nicel veri toplama araçları. B. Oral ve A. Çoban (Editörler). *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri* içinde (161-214). Ankara: Pegem Akademi.

- Metin, O. ve Ünal, Ş. (2022). İçerik analizi tekniği: İletişim bilimlerinde ve sosyolojide doktora tezlerinde kullanımı. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22 (Özel Sayı 2), 273-294.
- Meydan, A. (2018). Coğrafya nedir?. H. Yazıcı ve N. Koca (Editörler). *Genel Coğrafya içinde* (s. 9-19). Ankara: Pegem Akademi.
- Oğlakcı, B. ve Aliağaoğlu, A. (2023). Batı coğrafyasında klasik dönem: Alexander von Humboldt ve Carl Ritter. *Turkish Studies - Social*, 18 (2), 489-510.
- Öcal, T. (2016). The importance, content and teaching of the political geography course in social studies Undergraduate programs. *Journal of Education and Training Studies*, 4 (6), 234-240.
- Öngör, S. (1963). Siyasi coğrafya ve jeopolitik. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 18 (01), 301-316.
- Özçağlar, A. (2019). *Coğrafyaya giriş sistematik kavramlar yöntemler*. Karabük: Özer Matbaa.
- Özdemir, M. (2010). Nitel veri analizi: sosyal bilimlerde yöntem bilim sorunsalı üzerine bir çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11 (1), 323-343.
- Özey, R. (2007). *Dünya ve Türkiye ölçeğinde siyasi coğrafya*. İstanbul: Aktif Yayınları.
- Özgüç, N. ve Tümertekin, E. (2000). *Coğrafya geçmiş kavramlar coğrafyacılar*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Özözen Kahraman, S. (2007). *Seçimlerin mekânsal analizi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Pallathadka, H. and Pallathadka, L. K. (2021). Background of human and political geography. *Journal of Cardiovascular Disease Research*, 12 (1), 258-268.
- Patton, M. Q. (2014). Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri. (Çev. Editörleri M. Bütün ve S. B. Demir). Ankara: Pegem Akademi.
- Political Geography (2024). *Aims and scope*. <https://www.sciencedirect.com/journal/political-geography/issues?page=2> (Erişim tarihi 02.02.2024)
- Ratzel, F. (1897). *Politische geographie*. München und Leipzig: R. Oldenbourg.
- Simões, L. G. (2024). *Friedrich Ratzel*. <https://hypergeo.eu/pdf/test8.php?id=644> (Erişim tarihi 17.12.2023)
- Şardağ, A. (2016). *Türkiye’de coğrafya alanında turizm ile ilgili yapılan lisansüstü tezler üzerine bir içerik analizi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tangün, Y. A. (2023). *Devlet ve sermayenin yeniden üretiminde denetim mekânı olarak şehir hastaneleri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Taşkan, C. (2017). *Almanya'da coğrafya öğretmeni adaylarının Türkiye algısı (Bayreuth Üniversitesi örneği)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Tiryaki, O. (2014). Bilimsel yayın hazırlama teknikleri. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 2 (1), 143-155.
- Tuathail, G. Ó. (2003). Introduction thinking critically about geopolitics. G. Ó. Tuathail, S. Dalby and P. Routledge (Editörler), *The geopolitics reader* içinde (s. 1-12). New York: Taylor & Francis
- Tunçel, H. (2005). Coğrafya çalışmalarında kullanılan sayısal verilerin özellikleri. C. Çopuroğlu (Editör), *Prof. Dr. Halil Narman armağanı* içinde (s. 117-132). Elazığ: Fırat Üniversitesi Basımevi.
- Tümertekin, E. ve Özgüç, N. (2017). *Beşerî coğrafya: İnsan, kültür, mekân*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Türk Dil Kurumu (2024). *Jeopolitik*. <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 28.01.2024).
- Türk Dil Kurumu (2024). *Siyasi Coğrafya*. <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 28.01.2024).
- Türkeş, M. (2018). *Genel Klimatoloji: Atmosfer, Hava ve İklimin Temelleri*. Kriter Yayınevi Fiziki Coğrafya Serisi No: 4. İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Tüylü, L. (2019). *Carl Schmitt'in Nomos düşüncesi ve modern sınır duvarlarının meşruiyet temelleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bolu: Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Usun, Ç. F. (2017). *Hatay ili siyasi coğrafyası*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uzun Varnacı, F. (2018). Beşeri ve iktisadi coğrafya alanında yapılan lisansüstü tezlerin değerlendirilmesi: 2008-2017. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16, 253-281.
- Ültay, E., Akyurt, H. ve Ültay, N. (2021). Sosyal bilimlerde betimsel içerik analizi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (10), 188- 201.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- YÖK (2024a). *Lisansüstü tezlerin elektronik ortamda toplanması, düzenlenmesi ve erişime açılmasına ilişkin yönerge*. https://www.yok.gov.tr/DuyuruBelgeleri/Yay%20B1n%20ve%20Dok%20C3%BCmantasyon%20Dairesi%20Ba%20%9Fkanl%20B1%20C4%9F%20B1/2018/lisansustu_tez_elektronik_ortam_da_yayimlanmasi_yonergesi.pdf (Erişim Tarihi: 14.04.2024)
- YÖK (2024b). İstatistikler- yıllara göre. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/IstatistikBilgiler?islem=2> (Erişim Tarihi: 14.03.2024)

YÖK (2024c). Hangi alanlarda (Güncel). [https://yuzukibinbursu.yok.gov.tr/hangi-
alanlarda](https://yuzukibinbursu.yok.gov.tr/hangi-
alanlarda) (Erişim tarihi: 15.09.2024)

Yurdigül, K. (2017). *Alvar Köyünün (Pasinler/Erzurum) coğrafi etüdü*.
Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal
Bilimler Enstitüsü.

